

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Opas alle 3-vuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen

Rusanen, Jaana

2012 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Opas alle 3-vuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen

Jaana Rusanen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Jaana Rusanen

Opas alle 3-vuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen

Vuosi	2012	Sivumäärä	71
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten alle kolmevuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatusta voidaan toteuttaa. Opinnäytetyön pääkysymyksenä oli, mitä pienten lasten taidekasvatus on, millaisia tavoitteita sillä tulisi olla ja kuinka sitä voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta. Näistä saatujen tutkimustulosten pohjalta laadittiin opas pienten lasten taidekasvatuksen ohjaamiseen.

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua, joka sopii hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi. Teemahaastatteluita toteutettiin neljä ja niissä oli mukana taidepäiväkotien henkilöstöä sekä taidekasvattajia. Teemahaastattelut olivat paras tapa kerätä tietoa tutkimusaiheesta, koska siitä ei ole tällä hetkellä tarjolla paljoa suomenkielistä kirjallisuutta. Teemahaastatteluin saatiin näkyväksi alan asiantuntijoiden hiljainen tieto sekä parhaimmaksi koetut käytänteet pienten lasten taidekasvatuksessa.

Tutkimustuloksissa ilmeni, että pienten lasten taidekasvatus on hyvin merkityksellistä ja se tulisi aloittaa mahdollisimman varhain. Haastatteluista nousi esiin erityisesti kaksi teemaa, eli mitä pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla sekä toinen teema on ohjaukseen liittyviä osatekijöitä. Pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla leikinomaista, vaihtelevaa, monipuolista ja vapaaehtoista lapsen omaa tekemistä. Ohjaajan tulisi kiinnittää huomiota ohjauksessa omiin ominaisuuksiin sekä ohjaustapaan, jotta pienen lapsen taidekasvatus tuokiosta tulee lapselle merkityksellinen. Ohjauksen eri vaiheessa tulee kiinnittää huomiota ohjauksen ohjauksellisiin näkökohtiin eli puitteisiin, toiminnan suunnitteluun, ohjaukseen sekä arviointiin, koska ne edesauttavat toiminnan sujuvuutta. Kaikessa täytyy huomioida erityisesti lapsilähtöisyys. Näistä asioista koostuvat opinnäytetyön tutkimustulokset ja niiden pohjalta on laadittu opas kasvattajille pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukseen.

Oppaan on tarkoitus olla apuväline tilanteisiin, joissa halutaan helposti perehdyttää uusia kasvattajia, kuten sijaisia, taidekasvatuksen maailmaan. Tämän vuoksi opas on tehty hyvin selkeään, helposti luettavaan ja ymmärrettävään muotoon. Opas mahdollistaa myös kasvattajia ajattelemaan uudelleen taidekasvatuksen merkitystä ja sen toteuttamista omassa työssään. Lisäksi se tarjoaa uusia virikkeitä kädentaitojen toteuttamiseen taidekasvatuksellisesti.

Asiasanat: varhaiskasvatus, taidekasvatus, kädentaidot, toiminnan ohjaus, alle 3-vuotiaat lapset

Jaana Rusanen

Guide for children under three-years-olds' art education

Year	2012	Pages	71
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to find out how art education of craftsmanship for children under three years can be realized. The main problems studied were the following: What is art education of young children like? What are its goals? How can it be realized with regard to guidance. Based on these research results a guide for young children's instruction of art education was prepared.

The material was collected by theme interviews. The approach was as a research method qualitative. Art day-care staff and art educators were interviewed in four sessions. The theme interviews were considered way of collecting data about the present topic, because of the scarcity of Finnish material on the subject. The interviews showed examples of the tacit knowledge of the experts in the field, and the best practices experienced in young children's art education.

The results showed that young children's art education was considered very important and that it should be started as early as possible. Especially two themes were considered important, i.e. what art education of young children should be like. The second theme was associated to the control-related elements. Art education in early childhood should be playful, varied, many-sided and a child's own voluntary action. The instructors should pay attention to their own skill working methods and the control method, so that a small child's art education session would be relevant to the child. Operations management should pay attention to the guidance counseling in aspects of the framework, operational planning, control and evaluation, since they contribute to the fluency of functioning. Special attention should be paid to child-orientation. These factors are the basis for the guide which was made for instructors of small children's art craftsmanship education.

The guide is supposed to be a tool in introducing new educators like substitutes to the world of art education. It is a simple, easily readable and understandable. It will also allow educators to rethink the importance of art education and its implementation in their own work. In addition, it provides new art educational ideas to the implementation of art craftsmanship.

Keywords: early childhood education, art education, arts and crafts, operations management, under 3 years old children

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet.....	7
2.1	Kiinnostuksesta opinnäytetyöksi.....	8
2.2	Työelämäyhteys	8
2.3	Tutkimuskysymykset ja työn rajaus.....	9
3	Alle 3-vuotiaiden lasten kehitys	10
3.1	Ikävuosien ominaispiirteitä	10
3.1.1	Ensimmäinen ikävuosi	10
3.1.2	Toinen ikävuosi kolmanteen vuoteen	12
3.2	Ominainen tapa toimia ja oppia	13
3.3	Yksilöllisyys huomioitava.....	13
4	Taidekasvatus osana varhaiskasvatusta	14
4.1	Taidekasvatuksen sisältö ja kasvattajan rooli.....	15
4.2	Taidekasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	15
5	Kädentaidot taidekasvatuksessa.....	16
5.1	Lapsen kokemus kädentaidoista	17
5.2	Pienen lapsen työskentely	18
5.3	Kädentaitojen ohjaus	19
6	Tutkimuksen toteutus	20
6.1	Tutkimusongelmaan vastaavat haastateltavat	20
6.2	Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	21
6.3	Tutkimuksen kulku	22
6.4	Aineiston analyysi	23
7	Tutkimustulokset.....	23
7.1	Mitä pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla?.....	24
7.1.1	Lapsen oma kokeminen ja tekeminen ovat tärkeintä.....	24
7.1.2	Luovuuden vahvistaminen	25
7.1.3	Leikkiminen ja monipuolinen tekeminen takaa lapsen kiinnostuksen ja oppimisen.....	26
7.1.4	Taidekasvatus on tavoitteellista.....	27
7.1.5	Yhdessä tekeminen ja toisten arvostaminen	27
7.2	Ohjauksen osatekijät	28
7.2.1	Ohjaajuus ja ohjaaminen	28
7.2.2	Toiminnan suunnittelu	30
7.2.3	Ohjauskaari.....	31
7.2.4	Toiminnan arviointi	32
7.2.5	Lopputulos	32
7.3	Ideoita alle kolmevuotiaiden kädentaitojen taidekasvatukseen.....	33

8	Johtopäätökset	34
8.1	Mitä tarkoittaa alle 3-vuotiaiden taidekasvatus ja mitä tavoitteita sillä on? .	34
8.2	Miten alle 3-vuotiaiden käsityön taidekasvatusta voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta?	36
8.3	Oppaan laadinta	37
9	Pohdintaa ja arviointi	38
9.1	Tavoitteiden saavuttaminen	38
9.2	Tutkimuksen laatu ja luotettavuus.....	40
9.3	Yhteenveto	41
	Lähteet.....	43
	Liitteet.....	45

1 Johdanto

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos otti kantaa pienten lasten oikeudesta taiteen ja kulttuurin maailmoihin teoksessa Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksen kirjoittajat ovat huolissaan taidekasvatuksen vähäisestä ja vähentyneestä osuudesta varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksissa kaikissa sen eri koulutusmuodoissa (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 3).

Lasten taidekasvatukseen on alettukin kiinnittää entistä enemmän huomiota viime vuosina. Kuitenkin aivan pienet lapset, alle kolmevuotiaat, ovat jääneet melkein kokonaan huomiotta. Etsiessäni heihin liittyvää taidekasvatuksellista kirjallisuutta, huomasin, että sitä ei juuri ollut. Jäin miettimään, miksi ei. Ehkä miellämme, että he ovat niin pieniä, että heillä ei ole valmiuksia kokea ja tehdä taidetta. Onko asia kuitenkin niin, vaan onko kyse meidän kasvatustajien ennakkoluuloissa ja asenteissa, vai eikö meillä vain ole tarpeeksi tietoa ja keinoja sen toteuttamiseen?

Tässä opinnäytetyössä syvennyttään yhteen taidekasvatuksen osa-alueeseen, eli kädentaitojen taidekasvatukseen ja tekstissä paneudutaan tästä näkökulmasta siihen, kuinka tärkeää pienten lasten taidekasvatus on. Lisäksi opinnäytetyön tutkimustuloksista muodostunut opas evästä, kuinka pienten lasten kädentaitojen taidekasvatusta voidaan toteuttaa ja ohjata.

Opinnäytetyö rakentuu niin, että aivan aluksi, luvussa kaksi, selostetaan enemmän opinnäytetyön taustasta ja tavoitteista. Luvuissa kolmesta viiteen käsitellään opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä, eli alle kolme vuotiaan lapsen kehitystä, taidekasvatusta osana varhaiskasvatusta sekä erityisemmin kädentaitojen osa-aluetta taidekasvatuksessa. Seuraavassa luvussa käsitellään opinnäytetyön tutkimuksellista osuutta. Tämän jälkeen luvussa seitsemän kerrotaan tutkimuksesta saadut tulokset ja luvussa kahdeksan käsitellään johtopäätöksiä. Viimeisessä luvussa pohditaan ja arvioidaan vielä opinnäytetyön onnistumista.

2 Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet

Opinnäytetyöskentelyni alkoi joulukuussa 2011 ja työn tekeminen on jatkunut hyvin intensiivisesti työn valmistumiseen saakka. Opinnäytetyön aihe sai alkunsa omasta kiinnostuksestani ja työelämälähtöisestä tarpeesta. Uskon, että juuri tämä yhdistelmä sai minut motivoitua siihen, että opinnäytetyö valmistui näinkin tiukalla aikataululla. Seuraavat kappaleet selventävät enemmän opinnäytetyön lähtökohtia.

2.1 Kiinnostuksesta opinnäytetyöksi

Opinnäytetyöni aihe sai alkunsa omasta kiinnostuksestani taidekasvatukseen. Olen aikaisemmalta koulutukseltani ohjaustoiminnan artonomi, joka tarkoittaa kädentaitojen ja toiminnallisten menetelmien ohjausta kulttuurisin keinoin. Edellisellä koulutuksellani on paljon yhteyksiä nykyiseen koulutukseeni sosiaalialalla, kummassakin pyritään lisäämään ihmisten hyvinvointia. Suoritan sosionominopinnoissani lastentarhanopettajan pätevyyttä. Tämän vuoksi suuntaan opinnäytetyöni varhaiskasvatukseen. Ottamalla taidekasvatuksellisen näkökulman opinnäytetyöhöni, saan yhdistettyä ja hyödynnettyä molemmista koulutuksista oppimani asioita.

Otin yhteyttä opinnäytetyön aiheen puitteissa Hyvinkään taidepäiväkoteihin. Päiväkotien työntekijöillä oli innostusta lähteä kehittämään taidekasvatusta ja pian löytyikin kumpaakin osapuolta kiinnostava aihe eli selvittää alle 3-vuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatusta ja saada uusia ideoita sen toteuttamiseksi.

2.2 Työelämäyhteys

Tein opinnäytetyön yksityisessä omistuksessa olevaan Hyvinkään taidepäiväkoteihin kuuluvaan Ilonaan. Ilona on yksi Hyvinkään taidepäiväkotien kolmesta yksiköstä, joihin kuuluvat myös Ihmekone ja Onnimanni. Taidepäiväkotien toiminta perustuu varhaiskasvatuksen tavoitteiden lisäksi erityisesti taide- ja kulttuurikasvatukseen, jotka sisältävät esteettisiä, aistillisia ja kokemuksellisia elämyksiä muun muassa ilmaisun, kädentaitojen, arjen askareiden kuten ruuanlaiton ja leivonnan sekä liikunnan ja musiikkikasvatuksen kautta. (Ihmekoneen varhaiskasvatussuunnitelma 2009, 31-37.) Kaikkia näitä alueita käydään läpi myös taidepäiväkotien viikko-ohjelmassa. Lisäksi taidekasvatusta päiväkotien arkeen lisää taidekasvattaja, joka kiertää eri yksiköissä ja ryhmissä pitämässä kuvaamataidon tunteja.

Taidepäiväkoti Ilona on 36-paikkainen yksityinen päiväkotikoti, joka tarjoaa päivähoitoa 1-6-vuotiaille lapsille, minkä lisäksi sen toiminta sisältää myös maksutonta esiopetusta. Toiminta-ajatuksena heillä on antaa lapselle mahdollisuus tutustua erilaisiin taidepainotteisiin harrastuksiin ja kokea onnistumisen iloa erilaisissa toiminnoissa omassa päiväkodissa. Koska lapsi pääsee harrastamaan mielenkiintoisia asioita jo päiväkodissa ollessaan, perheeltä säästyy aikaa harrastuksiin kuljettamisilta ja perheelle jää yhteistä aikaa enemmän. (Hyvinkään taidepäiväkodit 2012.)

Ilonan arvoihin kuuluu, että arvostetaan lapsuutta sekä kunnioitetaan vanhempia lapsen parhaina asiantuntijoina eli Ilonassa pyritään panostamaan kasvatuskumppanuuteen. Arjessa nautitaan kiireettömyydestä ja huolehditaan, että lapsella on turvallinen ja hyvä olo leikkiä. Kai-

kessa tekemisessä pyritään huomioimaan lapsen lähtökohdat ja se, että lapsi pääsee itse suunnittelemaan, tekemään, tutkimaan ja kokemaan. Jotta tämä onnistuisi, Ilona on panostanut ympäristöönsä viihtyvyyteen sekä laadukkaisiin leikkivälineisiin, tekstiileihin, huonekaluihin ja muihin päiväkodin materiaaleihin. (Hyvinkään taidepäiväkodit 2012.)

Taidepäiväkoti Ilonassa on viisi ryhmää eli Kujeet (esikoululaiset), Jekut, Metkut sekä alle 3-vuotiaiden ryhmät Kepposet ja Minimetkut. Opinnäytetyöni suuntautuu nimenomaan näihin alle 3-vuotiaiden ryhmiin ja niiden kautta olen saanut työlleni myös ohjaajaksi Katariina Kinkin, joka toimii Kepposissa lastenhoitajana ja vastaa työssään usein käsitöiden ohjauksesta. Kinkki on koulutukseltaan myös ohjaustoiminnan artemoni, joten meillä on samankaltaiset taustat.

2.3 Tutkimuskysymykset ja työn rajaus

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia teemahaastattelun menetelmin alan ammattilaisten ja eri taidepäiväkotien toimintaa ja näkökulmaa kädentaitojen taidekasvatukseen nimenomaan alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Havaintojen ja haastatteluista saatujen tietojen perusteella opinnäytetyön lopputulokseksi on koottu taidekasvatuksen näkökulmasta varhaiskasvatuksessa työskenteleville kädentaitojen ohjaajille yksinkertainen ja selkeä opas. Tässä oppaassa selvitetään, mitä on alle 3-vuotiaiden lasten taidekasvatus, mitä sen ohjauksessa tulisi huomioida ja mihin siinä tulisi pyrkiä. Oppaaseen on koottu myös käytännön vinkkejä taidekasvatuksen toteuttamiseksi.

Opinnäytetyössä pyrittiin saamaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin 1) Mitä tarkoittaa alle 3-vuotiaiden taidekasvatus? 2) Mitkä ovat alle 3-vuotiaan taidekasvatuksen tavoitteet? 3) Miten alle 3-vuotiaiden käsityön taidekasvatusta voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta?

Opinnäytetyö on rajattu koskemaan alle 3-vuotiaita lapsia, koska tätä kohderyhmää koskevaa aikaisempaa kirjallisuutta on todella niukasti. Taidekasvatuksen osa-alueista opinnäytetyö rajautuu kädentaitoihin, koska se on minun oma kiinnostuksen alue ja siihen olen perehtynyt aikaisemmassa koulutuksessani. Tällä tavoin pystyn hyödyntämään kaikkein parhaiten omaamani tietotaidon, jonka olen saanut koulutuksieni kautta.

Opinnäytetyöni on kokonaisuudessaan rajattu teorian tietoon perehtymiseen, neljän haastattelun suunnitteluun ja toteutukseen, niistä saatujen aineistojen käsittelyyn ja analysointiin sekä tutkimustulosten kirjaamiseen sekä oppaan laadintaan.

3 Alle 3-vuotiaiden lasten kehitys

Lapsen kehityksessä tapahtuu paljon edistystä eritoten varhaislapsuudessa. Aivojen muovautuvuus ja alttius uusien taitojen omaksumiselle on alle kolmivuotiaana poikkeuksellisen suurta. Lapsi omaksuu uusia taitoja kiinteässä vuorovaikutussuhteessa ympäristöönsä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppala 2009, 18, 26). Alle kolmevuotiaiden kehityksessä kietoutuvat läheisesti yhteen kaikki sen osa-alueet. Lapsen oppiessa kävelemään, puhumaan, leikkimään ja niin edelleen, lapsen ajattelun ja käyttäytymisen säätely kehittyy samanaikaisesti. Alle kolmevuotiaat lapset toteuttavat pyrkimyksiään koko kehollaan ja ovat yhteydessä ympäristöönsä kehonsa, tunteidensa ja mielensä kautta. (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen & Siren-Tiusanen 2001, 16, 19.)

Lapsi on utelias ja kiinnostunut kaikesta ympäristössään, jota hän havainnoi niin kehon, tunteiden kuin mielen kautta. Ympäristön on tuettava rikkaasti lapsen kehitystä. Laadukkaasta ympäristöstä tulevat aistimukset ohjaavat ja hallitsevat lapsen sisäistä maailmaa. Lapsi on aktiivinen toimija ja tähän lapsella täytyy olla monipuoliset mahdollisuudet myös hoidossa. Pieni lapsi kehittyy kokonaisvaltaisesti ja tunne-elämä rakentuu perusluottamuksen varassa ensimmäisinä vuosina. Alle kolmevuotiaat lapset tarvitsevat arkeensa turvallisten ja laadukkaan ympäristön lisäksi rytmiä, säilyvyyttä, tapahtumien toistuvuutta samanlaisina ja sitä, että aikuiset ovat tututtuja ja turvallisia. Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että työntekijöiden vaihtuvuus olisi alle kolmevuotiaiden ryhmässä mahdollisimman vähäistä. Tällä tavoin lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi. Lisäksi varhaislapsuuden tunneilmastolla suuri merkitys lapsen itsetunnon rakentumiselle, koska alle kolmevuotiaasta luonnehtii vielä suuri emotionaalisuus. (Helenius ym. 2001, 15, 19-22.)

3.1 Ikävuosien ominaispiirteitä

Seuraavaksi käsittelen lapsen kasvua ja kehitystä noin vuoden ja kahden vuoden ikäisen lapsen näkökannalta. En käsittele tässä siksi paljoa alle vuoden ikäisen lapsen ominaispiirteitä, koska päivähoidossa on harvoin yhdeksää kuukautta nuorempia vauvoja. Vaikka ikähaarukka ei ole kovin suuri, ikien välille mahtuu paljon edistystä ja kehitystä.

3.1.1 Ensimmäinen ikävuosi

Noin vuoden ikään mennessä lapsen kehitystä hallitsee tunnevuorovaikutus vanhempien ja hoivaavien aikuisten kanssa. Niin pysyvät ihmissuhteet kuin tavallinen lapsiperheen arki, jossa huolehditaan lapsen perustarpeista kuten uni, ruoka, puhtaus ja ulkoilu sekä jossa osoitetaan rakkautta, hellyyttä ja hyväksyntää ja asetetaan turvallisia rajoja, on perusta, jolle perusturvallisuus voi kehittyä. Vähitellen pienen lapsen arkeen muotoutuu perustarpeiden tyydyttämi-

seen liittyvä tietty rytmi. Erityisesti uni ja lepo ovat tärkeitä, koska ne suojaavat lapsen keskushermostoa ja elimistön vastustuskykyä. Suurin piirtein samoina toistuvat arjen rutiinit ovat pienelle lapselle tärkeitä. Niistä hän oppii uusia asioita maailmasta ja itsestään sekä ennakkoimaan tuttuja tapahtumia. (Helenius ym. 2001, 16, 25; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.)

Pienillä lapsilla on havaittu jo puolen vuoden iästä lähtien kognitiivisia toimintoja kuten päätelyä ja ongelmanratkaisua. Lisäksi lapsen ajantaju, turvallisuuden tunne ja muisti kehittyvät. Kasvu on varsin monitahoista, kun liikkeet, esinehavainnot sekä puhumisen valmiudet kehittyvät voimakkaasti. (Helenius ym. 2001, 16-17; Nurmi ym. 2009, 19.)

Jo ennen puheen kehitystä vauva pyrkii ilmaisemaan itseään ja pääsemään vuorovaikutukseen häntä hoitavien aikuisten kanssa monin tavoin. Aluksi etusijalla on näköhavaintoihin ja kosketukseen perustuva vuorovaikutus. Pienen lapsen iholla on runsaasti hermopäätteitä, minkä vuoksi vauvaikäiset ovat herkkiä koskettamiselle. Lähellä pitäminen, hellä koskettaminen, sively ja pajailu edistävät lapsen kehitystä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.) Pieni lapsi ilmaisee myös omia tunteja ja tarvetiloja itkulla, hymyilemällä ja äänтелеillä sekä kokonaisvaltaisella liikehdinnällä. Vähitellen vuorovaikutuksen tavat muuttuvat ja kehittyvät, lapsi oppii uudenlaisia tapoja hakea yhteyttä, kuten osoittaminen, liikkeet, eleet, katseen kohdistaminen ja ääntely. Noin vuoden iässä lapsi alkaa osoittaa kiinnostusta myös muita lapsia kohtaan. Kaiken oppimisen edellytys on vuorovaikutus ja kanssakäyminen muiden lasten ja erityisesti aikuisen kanssa. Kun aikuiset keskittyvät vuorovaikutukseen pienen lapsen kanssa, he samalla tukevat puheilmastua ja kielen opettamista. Aikuinen voi käyttää vuorovaikutuksessa apuna loruja, lauluja ja musiikkia. Tärkeää on huomioida myös se, että ympäristö on rauhallinen, jotta puhe ja ääni erottuvat. (Helenius ym. 2001, 26; Nurmi ym. 2009, 31.)

Ensimmäisenä ikävuotena lapsen fyysinen kasvu on huimaa ja se antaa valmiuksia myös liikkumiseen. Liikunnallinen kehitys etenee yleensä päästä jalkoihin: pieni lapsi oppii päänsä hallinnan ennen alavartalonsa hallintaa. Toisaalta kehitys etenee keskialueelta reunoille: pieni lapsi hallitsee keskivartaloaan ennen kuin hän hallitsee raajojaan. Lapsella kehitty ensiksi suurten lihasten hallinta, niin sanottu karkeamotoriikka, ja sen jälkeen pienten lihasten hallintaa eli hienomotoriikkaa. Puolen vuoden iästä lähtien lapsi harjoittelee usein esineiden käsittelyä, istumista sekä paikasta toiseen liikkumista ryömien ja kontaten. Lapsi siis tutkii ympäristöään. Noin vuoden ikäisenä tarttumisote tarkentuu ja lapsi voi nostaa pieniäkin esineitä pihtiotteella. Tässä ikävaiheessa lapset myös nousevat pystyyn ja pyrkivät liikkumaan tukea vasten. Lapsella on luontainen halu kokeilla erilaisia liikunnallisia taitoja, vaikka hänellä ei vielä niihin vaadittavia taitoja olisi. Tätä vanhemman ja kasvattajien kannattaa tukea, koska lapsi oppii uusia asioita parhaiten, kun hän harjoittelee niitä omatoimisesti siinä vai-

heessa, kun hänellä on siihen halu ja valmius. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012; Nurmi ym. 2009, 26-27.)

3.1.2 Toinen ikävuosi kolmanteen vuoteen

Toisella ja kolmannella ikävuodella olevat lapset elävät tutkimuksesta ja luovuudesta sekä nauttien varsinkin mielikuvituksesta. Erityisesti kävelemään oppiminen johdattaa lapsen myös uudennlaisiin leikkeihin, joissa lapsi on kuin tutkimusmatkailija, joka haluaa tutustua ympäristönsä uusiin ulottuvuuksiin. Hän tarvitsee jo turvallisuutensaakin vuoksi uudennlaisia sääntöjä ja rajoja. Lapsi vasta yrittää oppia ymmärtämään uusia sääntöjä ja ohjeita eikä hän siksi useimmiten ole tahallaan tottelematon. Kuitenkin ollessaan lähempänä kahta ikävuotta lapsi testaa myös omien tekojensa vaikutusta vanhempiinsa ja hakee rajoja siihen, mitä voi tehdä ja mitä taas ei. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.)

Taaperoikäisen, eli noin 1-3 vuotiaan lapsen sosiaalinen tietoisuus on paljon monimuotoisempaa kuin vauvaikäisen. Tämän ikäinen lapsi osaa lukea toisten viestejä ja signaaleita paljon paremmin. Myös empatian tunteet alkavat voimistua vastavuoroisessa kanssakäymisessä. Kuitenkin terveiden tämänikäisten lasten sisäinen elämä on täynnä ristiriitaisia tunteita ja tarpeita. Niihin kuuluvat itsenäisyys ja riippuvaisuus, ylpeys ja häpeä, viha ja voimakas rakkaus sekä suuttumus ja hellyys. Tämän vuoksi emotionaalisen turvallisuuden luominen niin kotona kuin hoidossakin on tärkeää ja haastavaa. (Helenius 2001, 30-31.)

Toisen ikävuoden aikana psyykkisen kehityksen perustuksen kehittävät esinetoiminnot ja puheen oppiminen. Tämän ikäiset lapset alkavat ryhmitellä tavaroita luokkiin ja tunnistavat symboleita. Lapsi alkaa myös muistaa paitsi juuri tapahtuneita asioita vähitellen myös muuttamien kuukausien takaisia tapahtumia. Hän alkaa ymmärtää lisäksi sellaisia käsitteitä kuin koko, pituus ja korkeus. Tämä elämänvaihe onkin täynnä tutkimista, kyselyä ja yritystä löytää tapahtumien, esineiden ja asioiden merkityksiä. Lapsen kysymyksiin onkin tärkeä vastata sekä keskustella erilaisista asioista ja lukea yhdessä kirjoja, katsella kuvia, lorutella ja runoilla. (Helenius 2001, 29-30; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.)

Kahden ikävuoden jälkeen lapset oppivat käyttämään puhetta välineenä vuorovaikutukseen. Lapsi alkaa myös toisella ikävuodella usein matkia leikeissään vanhempiaan sekä muita lapsia. Hän ei vielä jaksu keskittyä leikkiin kauan yhtäjaksoisesti. Hän nauttii toisten lasten seurasta, mutta voi suhtautua muihin kuten elottomiin leluihin tökkien, tönien ja repien. Lapset eivät siis osaa leikkiä vielä varsinaisesti yhdessä, vaan vieretysten omia leikkejään. Itsekeskeisyys kuuluu tähän ikävaiheeseen ja lapsen on vielä vaikea ymmärtää erilaisia syy-seuraussuhteita. Lähestyessään 3-vuotispäiväänsä lapsi pystyy jo jonkin verran paremmin tunnistamaan, tie-

dostamaan ja ottamaan huomioon toisten tunteita. (Helenius ym. 2001, 16; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.)

Lapsen ollessa noin kaksivuotias sorminäppäryyden ja silmän ja käden yhteistyön ansiosta lapsi osaa rakennella palikoilla melko taitavasti. Lapsi nauttii askartelusta, kuten muovailusta ja maalaamisesta ja osaa jo piirtää kynällä ympyrän. Vähitellen lapsi haluaa harjoitella myös saksilla leikkaamista, ja isojen helmien pujottelemisen lankaan alkaa sujua jo ennen kolmea ikävuotta. Myös liikunnalliset taidot kehittyvät huimaa vauhtia. Lasten väliset synnynnäiset ketteryyserot tulevat selvästi esiin. Liikkuminen ja kävely ovat jo varmaa, ja lapsi osaa hie-
man juostakin ja kävellä portaita ylös tasa-askelin. Lapsi pystyy sekä potkimaan että heittä-
mään palloa. Osa lapsista nauttii erityisesti jumppailusta ja musiikin mukana tanssimisesta. Leikkipuistossa on mukavaa harjoitella kehittyviä taitoja esimerkiksi kiipeilytelineissä. (Man-
nerheimin lastensuojeluliitto 2012.)

3.2 Ominainen tapa toimia ja oppia

Merkkinä siitä, että jokin toiminta on pienelle lapselle aivoja kehittävää, on se, että tekemi-
seen liittyy ilo ja vapaaehtoisuus. Oppiminen saa muodostua työksi vasta työiässä. On tärke-
ää, että lapsista välittävät aikuiset jakavat ilon hetket lasten uusista kokemuksista ja uusien
taitojen oppimisesta lasten kanssa. (Helenius ym. 2001, 17, 22.)

Alle kolmivuotiaiden toiminnalle on ominaista lyhytjännitteisyys ja herkkä väsyvyys. Tunteet
ja tarpeet viriävät helposti, voimakkaina ja kokonaisvaltaisina. Lapset ovat myös herkkiä ul-
koisille vaikutteille, jotka voivat saada heidät helposti ohjautumaan pois senhetkisistä teke-
misistä ja keskeyttämään muuhun. Alle kolmivuotias ei kykene myöskään odottamaan, istu-
maan paikallaan ja olemaan hiljaa samoin kun isommat lapset, koska he ovat näissä asioissa
kehityksensä alkutaipaleilla. Liika yksitoikkoisuus rasittaa heitä, koska liikkumiselle ja leikki-
miselle on suuri tarve. (Helenius ym. 2001, 25.)

Oikea vaatimustaso on tärkeimpiä asioita pienten kasvatuksessa niin kotona kuin hoidossakin.
Lasten pitäisi antaa suoriutua omatoimisesti siitä, minkä jo osaavat, jolloin he saavat katu-
tettua omaa itseluottamustaan. Lapsille tulisi olla apua saatavissa silloin, kun he eivät itse
vielä hallitse opittavaa asiaa. (Helenius 2001, 27.)

3.3 Yksilöllisyys huomioitava

Lapsen kehitys ja kasvu etenevät aina yksilöllisesti. Esimerkiksi kulttuuriset tekijät vaikutta-
vat alle kolmivuotiaiden kehitykseen lukemattomin tavoin. Temperamenttiominaisuudet li-
säävät myös lasten yksilöllisiä eroja. Se tarkoittaa yksilöille ominaista käyttäytymistä ja reak-

tiotapoja sekä hänen persoonallisuutensa biologista peruslaatua. Temperamenttierot näkyvät siinä, miten lapsi suhtautuu uuteen, yllättävään ja ennakoimattomaan. Lisäksi ne näkyvät motorikassa (kuten nopeudessa ja voimassa), biologisten rytmien (kuten syömis- ja nukkumisrytmien säännöllisyydessä), aktiivisuudessa, keskittymisessä, sopeutumisessa, emotionaalisuudessa sekä myös sosiaalisuudessa. Nämä yksilölliset piirteet tulisi huomioida lapsessa ja niille tulisi saada hyväksyntää ja arvostusta sekä tukea, jotta he löytäisivät keinoja selviytyä elämässä oman temperamenttinsa pohjalta. (Helenius ym. 2001, 19-21.)

4 Taidekasvatus osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä käyvää kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Keskeistä siinä on vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus, joka muodostaa perheiden ja kasvattajien yhteisen kasvatustehtävän, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta päivähoitossa. Sitä ohjaavat sisällöltään valtakunnallisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (Stakes 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Siinä huomioidaan leikkiminen, liikkuminen ja tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen, jotka ovat lapselle ominaisia tapoja toimia. Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt hahmotetaan sisällöllisinä orientaatioina, joita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomukselliset orientaatiot. (Stakes 2009, 20-28.)

Taidekasvatukseen kuuluva esteettinen orientaatio on laaja ja monitahoinen. Se tarjoutuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen sekä kuvittelun ja intuition kautta. Orientaation kohteista ja sen kohteisiin lapsille syntyy kauneuden, harmonian, melodian, rytmin, tyylin, jännityksen ja ilon, mutta myös niiden vastakkaisuuksien kautta omakohtaisia aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia. Lapsen arvostukset, asennoituminen ja näkemykset alkavat hahmottua. Ihmisenä ja ihmisyyteen kasvamisen kannalta samastuminen on yksi orientaation tärkeä prosessi. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 4; Stakes 2009, 28.)

Hemmin (2011) mukaan taiteiden kautta lapsi tulee laajemmin tietoiseksi omasta itsestään tuntevana, aistivana ja ajattelevana yksilönä. Taidekasvatuksella on tärkeä merkitys lapsen kulttuuriin kokemuksiin ja tottumuksiin, älykkyyteen, kielellisiin valmiuksiin sekä luovuuteen (Pietilä 2011). Taidekasvatus vahvistaa lapsen omaa ajattelua ja mielikuvitusta sekä rohkaisee häntä toimimaan elämässään luovasti. Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että taidekasvatukseen kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota varhaiskasvatuksen arjen keskellä.

4.1 Taidekasvatuksen sisältö ja kasvattajan rooli

Taidekasvatus on osa varhaiskasvatusta. Siihen kuuluu taiteellinen, esteettinen ja kulttuuri-nen kasvatus. Nämä toteutuvat luontevasti kuvataiteen, musiikin, käsityön, liikunnan, lasten-kirjallisuuden sekä tanssin ja draamakasvatuksen tavoitteellisissa toimintatilanteissa varhais-kasvattajan ohjaamana. (Ruokonen ym. 2009, 10.)

Varhaiskasvattajan tulee tunnistaa aikuisen vahva asema lastenkulttuurin alueella. Aikuiset vaikuttavat lastenkulttuuriin ensinnäkin tuottamalla sitä, joka on usein suurimmalta osaltaan kaupallista tai julkista toimintaa, johon lapset vain osallistuvat. Heillä on myös valta määri-tellä lasten omaa kulttuuria, sillä he voivat tehdä sen näkyväksi tai jättää kokonaan vaille huomiota. Lasten oma kulttuuri ei siten voi syntyä ilman aikuisia, jotka haluavat tukea lapsen aktiivista osuutta sen tuottamisessa. (Ruokonen ym. 2009, 11.) Taidekasvatus ei ole siis pel-kästään sivusta seuraamista ja ohjaamista tiettyyn malliin. Taidekasvatus vaatii oikeanlaiset välineet sen tekemiseen. Taidekasvatuksen toteuttamiseen tarvitaan ohjaaja, joka ymmärtää lapsilähtöisesti sen tavoitteet. Lisäksi merkitystä on ympäristöllä, asenteilla ja kokonaisuudel-la, jossa taidekasvatusta toteutetaan.

4.2 Taidekasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Taidekasvatuksen avulla voidaan opiskella kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatuksen eri sisältö-alueita, esimerkiksi kieltä voidaan opettaa luontevasti laulujen ja lorujen avulla, ja laskemi-nen tapahtuu mukavasti niin leikinkin kuin tanssin avulla. Eri taito- ja taideaineita voidaan harjoittaa erikseen ja yhteistyössä toistensa kanssa integroiden toimintaa, jolloin ne toimivat rinnakkain tukien lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Tällöin kasvattaja liikkuu eri sisältöalu-eiden välillä ja ottaa käyttöön aukaistessaan tutkittavaa teemaa monitahoisesti ja kokonais-valtaisesti. Taidekasvatusta voidaan harjoittaa päiväkodissa monella eri tavalla. Sen integ-rointitasot voidaan ottaa käyttöön vaiheittain, jolloin niissä parhaillaan säilyvät aikaisemmat saavutetut tasot. Ensimmäisellä tasolla toimitaan arjen spontaaneissa toimintatilanteissa. Silloin kasvattaja on tiedostanut taiteen roolin jokapäiväisessä hoidon ja hoivan välineenä. Hän käyttää sensitiivisesti taiteen keinoja arkisissa hoito- ja kasvatustilanteissa kuten unilau-luissa, pukemisloruissa tai keinutellussa sylissä lasta lohduttaessa sekä vuorovaikutteisissa loruleikeissä. Lapsen huomion voi myös tietoisesti ohjata ulkona erilaisiin muotoihin ja värei-hin. (Ruokonen ym. 2009, 12-13.)

Toisella tasolla keskeisin periaate on lapsen aktiivisen toimijan ja tutkijan rooli. Toiminnan on tarkoitus lähteä liikkeelle lapsiryhmästä ja sen kiinnostuksen kohteista. Toiminnan tavoittei-siin kuuluu kokonaisvaltainen oppiminen ja sen olennaisina osatekijöinä ovat tunteet ja yksi-löllisyys. Taiteellinen toiminta on laulamista, tanssimista, piirtämistä tai muuta toimintaa

lapsen ehdoilla ja lapsen ideoista lähtien mutta monipuolistamiseen pyrkivää. Esimerkiksi tanssiin voidaan yhdistää laulua, koreografiaa, tarina, puvustus ja niin edelleen. (Ruokonen ym. 2009, 13.)

Kolmannella tasolla periaatteena on tiedostamisen periaate. Kasvattaja suunnittelee ja ohjaa toimintaa ja innostaa lasta taiteelliseen ilmaisuun. Kasvattaja tiedostaa integraation merkityksen ja rajaa tavoitteet kuhunkin toimintatilanteeseen sopiviksi. Oppimistilanteissa lapsi kehittää niin sosiaalista ja motorisia sekä havaitsemiseen liittyviä valmiuksia. (Ruokonen ym. 2009, 13-14.)

Ruokosen ym. (2009, 14) mukaan neljännellä tasolla taidekasvatuksen integrointi tarkoittaa taiteellisesti eheyttävän kasvatusta- ja opetussuunnitelman tekemistä ja toteuttamista omassa Vasussa (varhaiskasvatussuunnitelmassa). Periaatteena silloin on taidekasvatuksellisesti eheyttävän tavoitteellisen suunnittelun periaate. Taidekasvattaja siis suunnittelee, toteuttaa ja arvioi tavoitteellisesti eheyttävää taidekasvatusta ryhmäkohtaisesti sekä koko päiväkodin toiminnassa. Jokaisen taideaineen tavoitteellinen ja sisällöllinen eteneminen näkyy taidekasvatussuunnitelmassa sekä se, kuinka taidekasvatuksen osa-alueiden integraatio toteutetaan tiettyyn toimintaan liittyvänä. Kokonaisvaltaisessa teematyöskentelyssä tai pidempiaikaisissa projekteissa eri taidemuodot voidaan ottaa käyttöön sekä vuorotellen että rinnakkain. Toiminnassa lapsi saa mahdollisuuksia soveltaa ja syventää kuhunkin taiteen lajiin liittyviä ilmaisutapoja.

Kun ohjaaja tuntee eri taidekasvatuksen osa-alueet hän voi käyttää niitä hyväksi, vahvistaen ja tukien toinen toisiaan. Esimerkiksi liikunnalliset harjoitteet ennen taiteellista prosessia auttavat lasta keskittymään, ja tarinat ja draama harjoitukset luovat elämyksiä, joiden ilmapiiiriä voidaan kannatella musiikin avulla. (Ruokonen ym. 2009, 14.)

5 Kädentaidot taidekasvatuksessa

Tässä kappaleessa tarkastelen lähemmin, mitä kädentaidot ovat ja sisältävät taidekasvatuksessa nimenomaan pienten lasten näkökulmasta. Itse luen kädentaitoihin kuvallisen toiminnan, joka sisältää esimerkiksi piirtämisen ja maalaamisen sekä kädentaidon muut muodot kuten erilaisten materiaaleilla muovaamisen ja askartelun. Toisin sanoen se on käsillä tekemisen luova työskentelyprosessi, josta syntyy jokin omanlaisensa tuotos. Vaikka varhaiskasvatussuunnitelmassa käsityö ja kuvallinen toiminta käsitellään omina aihealueinaan, yhdistän ne tässä opinnäytetyössä kädentaitojen taidekasvatukseksi.

Varhaisiän kädentaitojen taidekasvatus kasvattaa lasta taiteeseen ja taiteen avulla. Tavoitteena esteettisen orientaation osa-alueena on muun muassa tekemisen ilon tuottaminen, kä-

dentaitojen kehittäminen, oivaltaminen ja ajattelun herättäminen sekä omien taitojen ja kehon ääri rajojen tutkiskelu. Käden, kehon ja mielen taidot kulkevat yhdessä, ja mitä aikaisemmin niiden kehittäminen aloitetaan, sitä laajempi on se kenttä, josta ammennetaan aikuisena luovuuden aineksia kaikkialla olemisen ja pätemisen alueilla. (Karppinen & Salovaara. 2000, 57; Ruokonen ym. 2009, 48.)

5.1 Lapsen kokemus kädentaidoista

Maailma on pienelle lapselle uteliaisuuden ja ihmettelyn kohde. Lapsi tutkii, tarkastelee ja leikkii. Lapsen mielikuvituksessa ja leikissä kaikki on mahdollista, eikä rajoja ole. Tässä maailmassa aistit ja tunteet ovat hyvin tärkeitä, koska juuri niiden kautta lapsi muodostaa suhteensa maailmaan ja itseensä. Pieni lapsi siis tutustuu ympäristöönsä kehonsa kautta viestein ja aistimuksin. Hän tunnustelee, haistaa ja maistaa materiaaleja ja tekee erilaisia muotoja eli aistii ja havaitsee ympäristöään, jolloin hänen kokemusmaailmansa rikastuu. Kädentaidot ja kuvallinen ilmaisu tuottavat tekemisen iloa ja riemua ja lisäksi onnistumisen kokemuksia. Se tarjoaa lapselle myös mahdollisuuden käsitellä tunteitaan työskentelyn aikana. (Rusanen & Torkki 2000, 49; Karppinen ym. 2000, 54-55, 58.)

Kun lapsi tutkistelee ympäröivää maailmaa, hän siis tutkiskelee samalla itseään ja rakentaa omaa minuuttaan. Tässä tutkiskelussa on erittäin tärkeää, että lapsi saa myös valinnan mahdollisuuksia. Vaikka pieni lapsi ei osakaan tiedostaa erilaisia mahdollisuuksia, alle kolmivuotiaskin osaa tehdä valintoja, joiden kautta hän oppii oman itsensä löytämistä. Nämä valinnat tulevat usein intuition kautta, mutta ne ovat silti lapsen omia valintoja, joita tulee huomioida ja arvostaa, vaikka aikuisen mielestä ne eivät olisikaan ”oikeita”. Lapsen kannustaminen valintoihin kasvattaa lapsen itseluottamusta. Lapselle ei pidä antaa kuitenkaan liian suurta vastuuta valinnan tekemisessä, mutta hänelle voi antaa erilaisia vaihtoehtoja, joiden kautta häntä voidaan myös opettaa asioiden erilaisista puolista. (Karppinen ym. 2000, 59.)

Lapsen tutustuessa erilaisiin materiaaleihin hän pääsee tutustumaan myös eri välineisiin ja tarvikkeisiin. Kuitenkin parhaat välineet, joilla lapsi voi aloittaa työskentelyn, on hänen oma kehonsa, esimerkiksi kädet ja jalat. Se on tapa tutustua myös omaan kehoon. Myös värit ovat lapselle mielenkiintoisia ja ne antavat paljon mahdollisuuksia aistimiseen ja havaitsemiseen. Lapselle on jo syntymästä lähtien ominaista nauttia niin visuaalisesta ja esteettisistä asioista kuin kokemusmaailmastakin näkö- ja tuntoaistein (Rusanen & Torkki 2000, 44; Karppinen ym. 2000, 44, 55.)

5.2 Pienen lapsen työskentely

Jo nelikuinen lapsi havaitsee ympäristöstään asioita visuaalisen mieltymyksensä mukaan. Esimerkiksi toisen ihmisen kasvoista hän etsii mieluiten kaaria kuin suoria viivoja. Hän suosii myös värien kontrasteja (kuten silmissä valkuainen ja pupilli). Lapsella on siis valmiuksia tunnistaa visuaalisia asioita ympäristöstään ja ne kiehtovat häntä. Kuitenkaan lapsella ei aina ole fyysisiä edellytyksiä itse taiteelliseen työskentelyyn, koska silmän ja käden koordinaatio on puutteellinen. Se ei kuitenkaan haittaa lapsen taitteellisessa tekemisessä ja kokemisessa. Lapsen kuvallinen työskentely on konkreettista, luonteeltaan kokeilevaa, prosessia painottavaa, tutkivaa ja aistimuksia tuottavaa. Siinä on mukana koko vartalo ja monesti liikkeen rytm, joka tuottaa erilaista jälkeä. Lapsen työskennellessä kokonaisvaltaisesti, antaa kasvattajalle hyvän mahdollisuuden kehittää esimerkiksi lapsen hieno- ja karkeamotoriikkaa sekä ohjata ja opettaa työskentelyn lomassa lapselle esimerkiksi erilaisia suuntia (ylös ja alas), työskentelyn voimankäyttöä (kevyesti ja voimakkaasti), ja ajan huomiointia (nopeasti sekä hitaasti). (Rusanen & Torkki 2000, 44-45.)

Kun lasten kanssa opetellaan kädentaitoja, on tärkeää huomioida sellaisia asioita, jotka tekevät työskentelystä mahdollisimman helppoa ja mielekästä lapselle. Pieni lapsi työskentelee mielellään pystyasennossa tai kontallaan. Koska pienen lapsen motoriikka on suuriliikkeistä, kannattaa piirtäessä ja maalatessa valita suuri paperi ja väline, jolla saadaan helposti jälkeä aikaiseksi (mittakaavaa voi kylläkin vaihdella jos lapsi kaipaa uudenlaisia haasteita). Myös erilaisten materiaalien saatavuus ja niiden kokeminen lapsen omilla ehdoilla on tärkeää, jotta lapsi saisi erilaisia tutkimusmahdollisuuksia. Myös erityyppisten materiaalien ja välineiden käyttö lisäävät sorminäppäryyttä. Valmiit mallit ja yksitoikkoiset materiaalit voivat rajoittaa lapsen ajattelua ja toimintaa, silloin on tärkeää muistaa, ettei ole mitään syytä rajoittaa lapsen luovuutta. Ikä ei ole este tehdä kädentaitoja pienienkin kanssa, kunhan välineet ovat pieniin käsiin sopivat. Varhaiskasvatukseen sopivat kaikki sellaiset tekniikat, jotka eivät vaadi monimutkaisia isoja ja vaarallisia koneita, välineitä ja aineita. Tosin päiväkodin aikuiset voivat käyttää niitä apuvälineinä työskentelyn mahdollistamiseksi. Työskentelytilassakin on tärkeää huomioida muutama seikka, kuten riittävä valo ja se, ettei tarvitse olla huolissaan, jos työskentelystä aiheutuu sotkua. Turvallisuus on myös ensisijaista varmistaa. Lisäksi lapsen työskentelylle on hyvä varata aikaa tutkimiselle ja kokemiselle. Tarvitaan vain uskallusta ja uskoa pientenkin kykyihin sekä ennakkoluulottomuutta. Tekeminen ja osallistuminen itsessään ovat jo pienelle merkittävämpää kuin itse lopputulos, vaikka lopputuloskin on merkittävä, kun lapsi voi ihastella sitä päiväkodin seinällä ja esitellä vanhemmilleen. Mahdollisuus jakaa töitään toisten kanssa ja saada siitä myönteistä palautetta innostavat lasta jatkossakin tekemään ja osallistumaan. (Rusanen & Torkki 2000, 51-52; Karppinen ym. 2000, 55-57; Ruokonen ym. 2009, 59.)

5.3 Kädentaitojen ohjaus

Taidekasvatuksellisesti kasvattajan rooli ja asenne työskentelyssä on hyvin merkittävä. Parhaimmillaan aikuisen ja lapsen välinen suhde on vuorovaikutuksellinen, jolloin aikuinen osoittaa kiinnostuksensa, kuuntelee ja havainnoi lasta. Pelkkä aikuisen läsnäolokin motivoi lasta työskentelemään, mutta aikuisen eläytyminen tilanteessa antaa lapselle kokemuksen tunteiden ja ajatusten yhteydestä, ja se kannattelee lapsen työskentelyä eteenpäin. Eläytyminen ja ymmärtäminen edellyttävät, että aikuinen tuntee lapsen havaintoja ja kokemuksia ja kykenee poimimaan niistä lapsen hetkien ketjun. Aikuinen voi myös ruokkia lapsen uteliaisuutta, suunnata ja syventää sekä antaa uusia polkuja sille. Kuitenkin tärkeää on pohtia, milloin on aika keskeyttää ja avata uusia näkökulmia tai avustaa, koska lapsen omat havainnot ja oivaltamiset täytyy olla keskiössä. (Rusanen & Torkki 2000, 50.)

Karppisen ym. (2000, 50, 52) mukaan, kädentaitojen työskentelyssä aikuinen tarvitsee perustietoa materiaaleista ja välineistä sekä uteliaisuutta visuaalisia ilmiötä sekä uusia materiaaleja kohtaan. Taiteilija ei tarvitse olla, vaan tärkeintä on kyky olla vuorovaikutuksessa lapsen ja hänen työskentelynsä kanssa. Aikuinen tavallaan palkitsee lapsen olemalla aidosti kiinnostunut lapsen työskentelystä. Jos aikuisen nonverbaalinen ja verbaalinen viestintä ja sanat ovat ristiriidassa keskenään, lapsi voi hylätä verbaalisen viestin. Kun aikuinen havainnoi ja ymmärtää lapsen toimintaa, hän voi nähdä lapsessa kehittymistä ja asettaa työskentelylle uusia tavoitteita.

Kädentaitojen ohjaustilanteissa tulee huomioida myös kasvatusmenetelmät. Brotheruksen, Hasarin ja Helimäen (1990, 95-97) mukaan ohjauksessa tulisi huomioida ensinnäkin ohjaustapa, eli onko ohjaus suora (direktiivistä), jolloin kasvattaja ohjaa ja vaikuttaa aktiivisesti vai epäsuora (nondirektiivistä), jolloin kasvattaja pysyttelee enemmän taustalla huolehtien toiminnan sujuvuudesta sekä luoden puitteet toiminnan toteuttamiseen. Brotherus ym. (1990, 96) esittävät, että suora ohjaus korostuu alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Väittäisin kuitenkin, että taidekasvatuksessa tarvitaan molempia ohjaustapoja, koska pyritään antaa lapselle mahdollisuus toteuttaa itseään mahdollisimman vapaasti lapsen lähtökohdista. Alle 3-vuotiaiden lasten kanssa tulisi myös miettiä, kuinka monta toiminnassa on mukana. Parhaiten pienille lapsille sopii pienryhmä- tai yksilöohjaus.

Ohjauksen puitteissa kannattaa kiinnittää huomiota myös paikkaan ja tilaan liittyvät ominaisuudet. Kasvatustapahtuman tavoite ratkaisee, millaiseksi lasten toimintatila järjestetään. Tila voi esimerkiksi tukea lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita tai ohjauksen sisältö voi vaatia lasten keskinäisen vuorovaikutuksen rajoittamista. Paikan lisäksi huomiota tulee kiinnittää aikaan. Mihin aikaan päivästä toimintaa kannattaa järjestää ja onko se sidoksissa teemaltaan johonkin vuosi eli toimintakauteen. (Brotherus ym. 1990, 102-103.)

Toiminnan suunnittelu on erityisen tärkeää erityisesti niin tavoitteellisessa varhaiskasvatuksessa kuin taidekasvatuksessakin. Kasvatustapahtuman kokonaiskäsittelyssä erottuu selkeästi kolme vaihetta, eli aloitus, toiminta ja lopetus. Aloitus toimii johdatteluvaiheena, jonka jälkeen aiheeseen syvennyttään. Tämän jälkeen työskentelyvaiheessa asiaa kokeillaan ja harjoitellaan ja jopa sovelletaan. Lopuksi toimintaa tarkastellaan ja arvioidaan sekä siirrytään toiseen tilanteeseen. (Brotherus ym. 1990, 109-111.)

6 Tutkimuksen toteutus

Tässä kappaleessa käsittelen opinnäytetyöni tutkimuksellisia ratkaisuja. Opinnäytetyöni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Olen pyrkinyt siis saamaan tutkimusaiheestani mahdollisimman täsmällistä ja tasokasta tietoa suoraan alan asiantuntijoilta. Valitsin tutkimusmenetelmiksi teemahaastattelun, koska suoraa eksaktia teoretietoa aiheesta on hyvin vähän. Tämän menetelmän avulla pystyi parhaiten saamaan varhaiskasvatuskentällä työskentelevien kokemuksen ja hiljaisen tiedon tutkimusaiheestani esiin.

Seuraavassa kappaleessa kerrotaan tutkimusongelma sekä enemmän tutkimukseen osallistujista. Tämän jälkeen käsitellään teemahaastattelun luonnetta ja lopuksi tutkimuksen kulun ja aineistona analyysin vaiheet. Varsinaiset tutkimustulokset ovat luvuissa seitsemän.

6.1 Tutkimusongelmaan vastaavat haastateltavat

Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä alle kolmevuotiaiden taidekasvatus on, mitä tavoitteita sillä on, sekä miten sitä voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa haluttiin tuoda esiin erityisesti juuri ohjauksellinen näkökulma. Lisäksi tutkimuksen kautta pyrittiin kokoamaan ideoita alle kolmevuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen.

Kvalitatiivisesti kohdistuneessa tutkimuksessa on tapana puhua otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tilastollisten yleistysten sijaan pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa perusteellisemmin etsimällä uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voidaan saada keskeistä tietoa. Haastateltavien määrä riippuu aina tutkimuksen tarkoituksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 58-59.) Tässä opinnäytetyössä haastateltavien määräksi tuli neljä. Minusta neljä haastateltavaa riitti hyvin tutkimuksen aineiston monipuolisuuden kannalta eikä neljän haastattelun litterointi ja analysointi ollut liian suuri tehtävä verrattuna omiin resursseihin ja voimavaroihin.

Lähdin selvittämään mahdollisia haastateltavia opinnäytetyölleni helmikuun alussa. Omat resurssini tutkimuksen toteuttamiseksi rajasivat haastateltavien hankinnan Etelä-Suomen alu-

eelle. Ensimmäisen haastateltavan sain helposti toimeksiantajan puolelta eli Hyvinkään taidepäiväkodeissa kiertävän taidekasvattajan, joka toimenkuvaan kuuluu ohjata kuvataidetoimintaa kaikissa kolmessa yksikössä. Toinen haastateltava on kuvataideopettaja lasten ja nuorten taidekeskus Willa Artusta Hyvinkäältä. Pitkän taiteen perusopettajan uransa aikana hän oli työskennellyt aikaisemmin myös alle kolmevuotiaiden lasten kanssa, järjestäen taidetoimintaa muun muassa päiväkotiryhmille. Kolmas haastattelu tapahtui Keravalla taidepäiväkoti Konstissa. Siellä haastatteluun osallistui kaksi lastenhoitajaa alle kolmevuotiaiden lasten ryhmistä. He olivat pitkään ohjanneet ja kehittäneet taidekasvatusta lapsilähtöisemmäksi omassa päiväkodissaan. Viimeinen haastattelu suoritettiin päiväkotia Venlantuvassa, jonka toiminta rakentuu ilmaisutaitoon ja taidekasvatukseen. Haastateltavana sieltä oli lastentarhanopettaja, jolla oli aikaisempi tutkinto myös artesaanimuotoilusta.

6.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Käytin tutkimukseni tiedonhankintamenetelmänä siis teemahaastattelua. Koska tutkimusaiheestani ei ollut paljoa aikaisempaa suomenkielistä kirjallisuutta, minusta parhaiten tietoa kannatti lähteä kysymään suoraan asiantuntijoilta, jotka työskentelevät päivittäin tutkimusaiheeni parissa. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Tälle haastattelutyyppille on ominaista se, että haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan ja se tuo erityisesti haastateltavien näkemykset ja äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.) Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Niiden avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnot ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2011, 75.)

Teemahaastattelu edellyttää huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkittavasta asiasta jo tiedettyyn ja ne sitovat aineiston käsillä olevaan tutkimusongelmaan. Sisältö- ja tilanneanalyysi on teemahaastattelussa tärkeää. (Kurkela 2004; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2011, 75.) Tutkimustani varten suunnittelin teemahaastattelurungon (Liite1) taustateorian ja tutkimusongelman perusteella. Erityisesti haastattelurungon suunnittelussa käytin hyväksi ohjauksen pedagogiikkaan liittyvää tietoa ja aikaisemmista taidekasvatuksellisista ohjaustuokioista havaintojen kautta saamaani kokemusta. Nämä molemmat tekijät ovat vahvasti sidoksissa aikaisempaan koulutukseeni ohjaustoiminnassa. Niiden tekijöiden avulla löysin käsiteltä-

vät teemat, joiden alle kirjoitin tutkimuksen kannalta oleellisia kysymyksiä. Yleensä teemahaastattelurunkoa laatiessa ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan niin sanottuja iskusanamaisia luetteloita (Hirsjärvi ym. 2001, 66). Itse koin kuitenkin paremmaksi rungon käytettävyyden kannalta laatia suoraan kysymykset, koska käsiteltävät sisällöt olivat niin monitahoisia. Tämä helpotti haastattelutilanteessa teemojen läpikäyntiä.

6.3 Tutkimuksen kulku

Samalla kun laadin teemahaastattelurunkoa, sovin haastattelut edellä esiteltyjen haastateltavien kanssa. Haastattelut toteutettiin 13-22.2.2012 välisenä aikana. Tein kaikista haastatteluista muistiinpanot haastattelun aikana sekä lisäksi nauhoitin ne ääninauhurille. Jokainen haastattelu tapahtui haastateltavien työpaikalla heidän työaikanaan erillisessä huoneessa, jossa saimme olla rauhassa keskenämme.

Haastattelut toteutettiin tekemäni haastattelurunon mukaisesti. Haastattelut eivät kuitenkaan edenneet suoraan haastattelurunon mukaan vaan teemahaastattelun tavoin, teemat käytiin luontevasti läpi sitä mukaan mihin keskustelu vei. Haastattelut kestivät tunnista 1,5 tuntiin. Haastattelut sujuivat kaikissa paikoissa mallikkaasti, ilman mitään erityisempiä häiriötekijöitä. Haastatteluiden onnistumiseen vaikutti varmasti se, että minulla on aikaisempaa kokemusta teemahaastatteluiden teosta, joten tiesin mistä oli kyse ja mitä siltä odottaa. Haastatteluiden jälkeen jäin vielä tutustumaan paikkoihin ja kahdessa paikassa sain kuvata lasten töitä opinnäytetyöni oppaan ideaosuuteen. Sovin myös kaikkien haastateltavien kanssa, että lähetän heille litteroidut haastattelut tarkistettavaksi, jotta saadussa aineistoissa ei ole virheitä ja he saavat halutessaan kommentoida tai lisätä haastatteluun asioita, jotka näkevät tarpeellisiksi.

Seuraava vaihe oli siis haastatteluiden litterointi, jota pääsin tekemään vasta viimeisen haastattelun jälkeen. Litterointi tarkoittaa sanasanaista puhtaaksikirjoitusta, joka voidaan tehdä koko haastatteludialogista, tai se voidaan tehdä teema-alueista tai vain haastateltavan puheista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138). Purin haastattelut tietokoneelle sananmukaisesti siten, kuin ne haastattelussa olivat menneet. Joitakin asioita, jotka eivät liittyneet ollenkaan tutkimus aiheeseen, jätin kirjoittamatta. Hirsjärven ym. (2001, 139) mukaan tutkimustehtävä ja tutkimuskohde vaikuttavat, kuinka tarkkaan litterointia on syytä tehdä. Aineisto kannattaa purkaa suoraan tietokoneelle, jolloin säästyy ylimääräiseltä aineiston siirrolta. Kun haastattelut olivat purettu, lähetin ne sovitusti jokaiseen haastattelupaikkaan kommentoitavaksi. Neljästä litteroidusta haastattelusta kahdesta sain palautetta takaisin.

6.4 Aineiston analyysi

Lähdin analysoimaan saamaani aineistoa sisällönanalyysin tavoin. Sisällönanalyysi on teksti-analyysiä, jolla saadaan aineisto tiivistetyksi järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2011, 103). Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudella tavalla kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 107-108.) Itse päädyin tekemään sisällönanalyysiä aineistolähtöisesti, koska se oli minulle luonnollisin tapa analysoida saamaani aineistoa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoon perehdytään aluksi kunnolla ja tämän jälkeen aineistoa pelkistetään jaotteleamalla siitä asioita erilaisiin ryhmiin, jotka voidaan esimerkiksi alleviivata erivärisillä kynillä. Tämän jälkeen etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, joita yhdistetään eri alaluokkiin. Alaluokkia yhdistelemällä saadaan muodostettua uusia yläluokkia, joista kootaan uusia teoreettisia käsitteitä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 109.)

Oma sisällönanalyysini eteni edellä mainitsemani tavoin eli aineistolähtöisesti. Perehdyttyäni aineistoon haastattelukohtaisesti löysin sieltä erilaisia yhtenäisyyksiä. Näille yhtenäisyyksille annoin niiden sisällön mukaan otsikot ja oman värin (kuten ohjaajan ominaisuuksiin liittyvät asiat muutin tekstissä punaiseksi fontiksi ja pienten lasten työskentelyyn liittyvät asiat vihreiksi fontiksi). Liitin kaikista haastatteluista eriväriset tekstit omaksi tiedostoiksi oman otsikon alle. Näissä kokonaisuuksissa ryhmittelin aineistoa taas uudelleen alaluokkien alle. Eritellen ja yhdistäen niitä, sain muodostettua kaksi suurempaa yläluokkaa, eli mitä pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla ja ohjauksen osatekijät. Näihin kokonaisuuksiin mahtui monenlaisia asiakokonaisuuksia, jotka ovat esitetty seuraavassa luvussa eli tutkimustulokset.

7 Tutkimustulokset

Tutkimustulokset osoittivat selkeästi sen, että aivan pienten lasten taidekasvatus on todella tärkeä ja arvostettava asia. Pienten lasten kohdalla sen toteuttaminen on kuitenkin hieman haastavampaa kuin isojen, koska lasten kehitys ja taitotaso eivät ole vielä niin kehittyneet. Tämän vuoksi taidekasvatuksen tavoitteet ovat erilaisia ja sen ohjauksen täytyy olla entistäkin suunnitellumpaa ja ohjaajien paremmin valmistautuneita.

Tässä kappaleessa esitellään opinnäytetyön tutkimuksesta saadut keskeiset tulokset. Tutkimustulokset koostuvat ainoastaan haastatteluista saatuun aineistoon. Vaikka aikaisemmin esittelin kappaleessa 6.1 haastateltavat, en näissä tutkimustuloksissa enää erottele haastateltavia, vaan heidän sanomisia siteerattaessa käytän nimeä kasvattaja.

Haastatteluista nousi esiin selkeästi kaksi isompaa asiakokonaisuutta, jotka sisältävät hyvin monipuolisesti erilaisia asioita ja näkemyksiä. Ensimmäinen teema liittyy siihen, mitä pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla ja minkälaisia tavoitteita sillä on. Toinen asiakokonaisuus käsittelee ohjauksen osatekijöitä eli mitä pienten lasten kädentaitojen taidekasvatus vaatii ohjauksen kannalta. Lisäksi kappaleessa 7.3, kerron lisää haastatteluiden yhteydessä nousseita ideoita pienten lasten taidekasvatuksellisiin kädentaitojen ohjaustuokioihin.

7.1 Mitä pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla?

Haastateltavien mukaan taidekasvatus ei pyri siihen, että lapsista kasvatettaisiin taiteilijoita. Taidekasvatuksella on paljon syvempi merkitys lapsen kasvulle. Taidekasvatuksen tarkoituksena on vahvistaa lapsen itsensä sisältä kumpuavia hyviä asioita sekä samalla opettaa lapselle hyviä tapoja, elämän eväitä sekä taiteen arvostamista.

Taidekasvatus ei tarvitse olla mitään erillistä ja suurta eikä se ole tarkoitettu vain harvoille ja valituille. Se tulisi integroida lapsen arkeen osaksi jokapäiväistä elämää. Lyhyesti sanottuna se on taide-elämyksistä nauttimista ja niiden kautta oppimista. Sen lisäksi, että lapsi oppii, kuinka arkikissa tilanteissa toimitaan, taidekasvatuksella on myös syvemmälle luotaavia vaikutuksia; se muun muassa luo pohjaa itsetunnon kehitykselle, se opettaa lasta ajattelemaan luovasti sekä arvostamaan itseänsä ja muita ihmisiä. Taidekasvatuksessa on ylipäättään kaikkea oppimista tukevia tekijöitä, ja siksi se tulisikin aloittaa mahdollisimman varhain.

Taidekasvatuksella on monenlaisia tavoitteita, mutta mitä se sitten tulisi pienen lapsen kohdalla olla? Haastatteluiden mukaan taidekasvatuksen tulisi olla erityisesti lapsen omaa kokemista ja tekemistä, luovuuden vahvistamista, tekemisen monipuolisuutta, pedagogisesti tavoitteellista sekä yhdessä kasvamista. Seuraavissa alakappaleissa perehdytään näihin asiakokonaisuuksiin tarkemmin.

7.1.1 Lapsen oma kokeminen ja tekeminen ovat tärkeintä

Kaikkein tärkeintä taidekasvatuksessa on se, että lapsi saa kokea ja olla osallisena itse tekemisessä, josta hän nauttii. Kaikki haastateltavat painottivat erityisesti sitä, että lopputulos ei ole tärkeintä vaan itse tekemisen prosessi. Se, että lapsi on tekemisessä subjekti, antaa lapselle parempia edellytyksiä oppia asioita hänen omista lähtökohdistaan. Jos lapselle tarjotaan vain valmiita malleja miten toimia, tekemisestä tulee vain aikuisjohtoista eivätkä lapsen oma luovuus ja mielikuvitus pääse valloilleen. Tekemisen täytyy olla mieleistä ja tarjota lapselle erilaisia mahdollisuuksia oman näkemyksen ja itsensä ilmaisun toteuttamiseen.

Verrattuna malliaskarteluun kädentaitojen taidekasvatus eroaa siitä nimenomaan sen takia, että siinä ei ole valmiita malleja siihen, minkälaiseen lopputulokseen lapsen pitäisi pyrkiä. Malliaskartelu ei tarjoa tilaa lapsen oman luovuuden toteuttamiseen, vaan se on enemmänkin tietyn tekniikan harjoittelua ja toteuttamista. Sen vuoksi malliaskartelukin on tärkeää, koska se harjaannuttaa muun muassa lapsen hienomotorisia taitoja. Taidekasvatuksella sitä vastoin on paljon syvempiä päämääriä. Siinä pyritään luomaan lapselle sellainen ympäristö ja antamaan lapselle senkaltaiset välineet, että hän pystyy vapaasti luomaan omannäköisensä työn, omista lähtökohdistaan. Se, että saa mahdollisuuden ilmaista itseään sellaisen tekemisen kautta josta nauttii, antaa lapselle onnistumisen tunteita siitä, että on hyvä. Näillä tunteilla on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen omakuvan ja itseluottamuksen rakentumiseen.

Lapsen itsetunto ja omakuva kehittyvät siis myös itseilmaisun kautta. Kun lapsi huomaa, että hänen työtään ja ilmaisua arvostetaan, hän voi nauttia siitä kokonaisvaltaisesti ja samalla tuoda ulos omia näkemyksiä ja tunteitaan. Itsensä ilmaisu on tärkeää, varsinkin pienen lapsen ilmaisu, koska hän ei vielä sanallisesti pysty jakamaan omia ajatuksiaan. Jotta ajatuksia ja tunteita voi tuoda esiin, lapsen täytyy kokea tilanne turvalliseksi. Turvallisuutta luo nimenomaan se, että lapsi saa vapauden olla oma hyväksyttävä itsensä ja toteuttaa asioita itsensä kautta. Siksi onkin tärkeää myös se, että jos lapsi ei halua tehdä, sitä täytyy kunnioittaa ja mahdollisesti keksiä jotain muuta, joka häntä kiinnostaa.

Erittäin tärkeää taidekasvatuksessa onkin muistaa, että taidekasvatus ei saa olla tiukasti rajattua, vaan lapselle pitää antaa mahdollisuus nauttia niistä kokemuksista, joita hän saa toteuttaessaan omaa ajatusmaailmaa. Tärkeintä on, että tekeminen on lapselle antoisaa, eikä se, että me aikuiset saamme ihasteltaviksi sellaisia töitä, jotka vastaavat meidän näkemyksiämme.

7.1.2 Luovuuden vahvistaminen

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että taidekasvatukseen suurin anti on luovuus. Luovuus on tärkeää siksi, että lapset oppisivat, että asioita voi tehdä ja käsittää eri tavoin. Tämä sallii lapsen ilmaista ja toteuttaa itseään oman näkemyksensä mukaisesti. Sen lisäksi se auttaa lasta tulevaisuudessakin ratkaisemaan asioita eri tavoin ja avartamaan ajatusmaailmansa runsaammaksi.

Kun pienen lapsen omaa ilmaisua arvostetaan jo pienestä lähtien, se ruokkii luovuutta kouluikään ja siitä edemmäksi saakka. Aivan pienten lasten tekeminen on sinänsäkin jo luovaa, koska heidän ajatteluaan ei rajoita mitkään kaavamaisesti opitut asiat ja he ovat valmiita kokeilemaan mitä vaan; kaikki on mahdollista. Tätä ajattelutapaa pitäisikin ruokkia ja tukea tarjoamalla lapselle erilaisia vaihtoehtoja.

”Luulen, että se pieni lapsi saa pienestä lähtien mahdollisuuden, että luova ilmaisu on koko ajan mukana, niin se ei katkeisi niin vahvasti sinne murkkuikään tai aikuisuuteen.” sanoo eräs kasvattaja. Kun ihminen saa lapsesta asti virikkeitä luovaan ilmaisuun, se kannattelee läpi elämän. Luovuudesta on hyötyä tulevaisuudessa ihan missä tahansa asiassa tai ammatissa, ei pelkästään taiteessa.

7.1.3 Leikkiminen ja monipuolinen tekeminen takaa lapsen kiinnostuksen ja oppimisen

Haastatteluissa tähdennettiin, että taidekasvatuksella on aina jonkinlaisia pedagogisia tavoitteita. Jotta ne tavoitteet voisivat onnistua, tekemisen täytyy olla lapselle mahdollisimman kivaa. Pienelle lapselle ei voida opettaa asioita samalla tavoin kuin esimerkiksi kouluikäisille lapsille, vaan kaikki tavoitteelliset asiat täytyy piilottaa mielekkääseen tekemiseen. Ohjaajan kannattaa suunnitella toimintaa niin, että lapsi pääsisikin itse havainnoimaan ja kokemaan asioita mielenkiintoisen tekemisen puitteissa. Ohjaaja voi myös kysellä lapselta, mitä hän huomasi ja kiinnittää lapsen huomiota opittavan asian yksityiskohtiin.

Pienillä lapsilla oppiminen tapahtuukin monesti leikin ja kokeilun kautta oivaltamisella. Leikki on se tapa, jolla lapsi oppii ensimmäisenä, siksi taidekasvatus tulisikin olla pienten lasten kohdalla leikinomaista. Leikin lisäksi tekemisen tulisi tuottaa elämyksiä. Mitä enemmän tekemisessä otetaan mukaan asioiden kokeminen, havainnoiminen ja aistiminen, sitä mieluisampaa se lapselle on ja häntä jaksaa kiinnostaa se, mitä ollaan tekemässä.

Taidekasvatuksen ei pidä ajatella jyrkästi liittyvän vain yhteen tarkasti rajattuun alueeseen. Oli kyse sitten vaikka juuri kädentaidoista, siihen voidaan aina liittää mukaan muitakin asioita, jotka tekevät työskentelystä monipuolisempaa ja kiinnostavampaa. Tekemisessä tulisi huomioida kaikenlaiset ja kaiken ikäiset lapset. Emme voi olettaa, että jokainen lapsi nauttisi esimerkiksi juuri kädentaidoista, mutta tekeminen voi ollakin todella kivaa, jos siihen sekoitetaan myös muita elementtejä.

”Siinä voi olla musiikkia, satuja ja liikkumista. Erilaista seikkailua. Paljon tehdään sellaista, että mennään eri tilaan ja eläydytään siellä. Se voi olla myös haistelemista, maistelemista tai jotain esimerkiksi koulun oppiaineita, jotta luova ajattelu leviäisi joka paikkaan. Pienillä se voi olla, että joku ottaa sukan käteensä ja siitä tulee jokin hahmo.”, yksi kasvattaja kuvailee taidekasvatuksen sisältöä. Haastateltavat kertoivat lisäksi, että arvostavat sitä, että eri taidekasvatuksen eri alueitakin voidaan sekoittaa keskenään. Monipuolinen tekeminen vain rikastuttaa lapsen kokemuksia.

Varsinkin pienten lasten taidekasvatuksessa, elämyksellisyys ja tekemisen monipuolisuus on tärkeää, jotta kiinnostus asiaan säilyisi. Pieni lapsi on luonnostaan utelias ja mitä enemmän tekeminen sisältää eri aisteihin vetoavia asioita, sitä enemmän pieni lapsi saa siitä irti. Tekeminen ei saa myöskään olla yksitoikkoista, koska pieni lapsi ei pysty keskittymään samalla lailla kuin vanhempi lapsi. Tärkeintä on, että lapsen luovuus ei sammuu, vaan että löydetään erilaisia keinoja tuoda sitä esiin.

7.1.4 Taidekasvatus on tavoitteellista

Pienten lasten taidekasvatuksen tavoitteet liittyvät usein ihan arkipäiväisiin asioihin, kuten pitkäjänteisyyden ja keskittymiskyvyn harjoitteluun. Nämä ominaisuudet harjaantuvat usein melkein kuin itsestään tekemisen ohella. Myös erilaisten normien ja tapojen opettaminen täytyy huomioida taidekasvatuksessa. Vaikka lapsen taidekasvatuksen tulisikin olla mahdollisimman vapaata, niin lapsen pitää kuitenkin omaksua tiettyjä säännönmukaisia asioita, esimerkiksi kädentaidoissa on tärkeää, ettei seiniin maalata, toisten töitä ei saa rikkoa, ja että työskentelyn jälkeen siivotaan ja pestään kädet.

Taidekasvatuksen tavoitteita ajatellessa täytyy kuitenkin huomioida lasten yksilölliset tarpeet. Lapselle pitää antaa aikaa asioiden omaksumiseen niin, että lapsen kehitystä tulee tukea, muttei pakottaa. Joskus tavoitteeksi voi riittää sekin, että lapsi uskaltaa kokeilla jotain uutta. Pikkuhiljaa lapset oppivat arvostamaan taidetta ja heidän maailmansa rikastuu erilaisilla välineillä, materiaalilla, väreillä ja muodoilla. Pienen lapsen kehityksen kannalta sopivin lähtökohta onkin kädentaitojen tekemiseen erilaiset muodot ja värit.

7.1.5 Yhdessä tekeminen ja toisten arvostaminen

Taidekasvatuksen pedagogiset tavoitteet liittyvät siis monenlaisiin asioihin. Taiteen kanssa elämisen lisäksi yhtä tärkeä tavoite on oppia elämään ja toimimaan toisten ihmisten kanssa sekä arvostamaan omaa ja toisten ilmaisua. Taidekasvatuksen täytyisi olla sosiaalinen tapahtuma, jossa koetaan ja jaetaan asioita yhdessä.

Pienet lapset eivät osaa vielä ottaa täysin toisiansa huomioon, vaan he puuhastelevat yleensä itsekseen. Kuitenkin taidekasvatus antaa mahdollisuuden yhdessä tekemiseen ja kokemiseen sekä sen opetteluun. Erityisesti taidekasvatuksessa lapselle tulisi ryhmäkäyttäytymisen lisäksi opettaa, että kaikkien ilmaisu ja tekeminen ovat yhtä tärkeää. Lapselle ei myöskään saa jättää sellaista oloa, että joku toinen osaisi paremmin kuin toinen.

Lapsen kasvaessa sosiaalisuuteen liittyvät tavoitteet luonnollisesti kasvavat. Pienelle lapselle riittää se, että tehdään ja koetaan asioita yhdessä ja omaa ja toisten lasten työtä tulee arvos-

taa (ei saa esimerkiksi sotkea tai rikkoa toisen työtä). Jo toimiminen yhdessä ohjaajan kanssa tai ohjaajan sylissä istuminen taide-esityksen aikana, ovat vastavuoroinen tapahtuma pienelle lapselle, josta hän nauttii ja saa kokemuksia. Myöhemmin lapsen kasvaessa, hänelle voidaan asettaa suurempia tavoitteita, kuten ryhmässä toimimista omaa vuoroa odottaen ja muiden lasten tunteiden huomioon ottamista.

7.2 Ohjauksen osatekijät

Yksi kasvattaja kuvasi näin pienten lasten taidekasvatuksen ohjausta: *”Se myös ottaa ohjaajalta paljon, jolloin tuntee itsensä väsyneemmäksi kuin isojen ihmisten ryhmissä, mutta se myös antaa valtavasti.”* Tämä kuvasi hyvin sitä seikkaa, että pienten lasten kädentaitojen taidekasvatus ei ole helppoa, koska siinä pitää olla intensiivisemmin läsnä ja siinä tulee huomioida asioita paljon tarkemmin kuin varttuneempien ihmisten ohjaamisessa. Kuitenkin pienet lapset ovat niin aitoja ja heidän työskentelyssä näkyy se luovuuden ilo, joka on jo itsessään palkitsevaa ohjaajalle.

7.2.1 Ohjaajuus ja ohjaaminen

Toiminnan ohjaajaa tarvitaan toiminnan suunnittelusta sen toteutukseen ja arviointiin. Toteutuksessa ohjaajalla on hyvin merkittävä rooli siinä, minkälaisen tunnelman hän luo. Pienten lasten kanssa työskennellessään ohjaajan täytyy olla positiivinen, iloinen, innostunut ja kannustava sekä avoin ja uskoa siihen mitä tehdään.

”Oma lapsenmielisyys, rohkeutta ja uskoa siihen, että tämä onnistuu. Lisäksi todella paljon sympatiaa ja empatiaa lasta kohtaan sekä pehmeyttä ja lämpöä. Sekä myös tiukkaa jämäkkyyttä siitä, että se on yhteinen hyvä hetki. Pitää olla sellaista ohjaajan vaistoa. Jokainen on kuitenkin omalla tavallaan hyvä, ohjaajan täytyy löytää omat kykynsä. Ohjaaja on yksilö ja sitä tulee myös arvostaa. Ei ole yhtä oikeaa ainoaa tapaa.”, kommentoi yksi taidekasvattaja ohjaajuudesta.

Lisäksi ohjaajan täytyy olla lapselle turva. Lapsen täytyy saada kokea olevansa ”hyvissä käsissä” niin henkisesti kuin fyysisestikin. Vaikka lapsella täytyy olla vapaus toteuttaa itseään, aikuisen täytyy olla se joka valvoo, että lapsella on parhaat edellytykset tehdä sitä, mitä lapsi on toteuttamassa. Esimerkiksi aikuisen vastuulla on suunnitella toiminta niin, että lapsen viireystila ja muut tarpeet on huomioitu. Ohjaajalla täytyy olla niin sanotusti kaikki langat käsissään, mutta antaa kuitenkin lapselle luovuuden vapaus.

Ohjaajan ei kannata luoda ennakkokuvia siitä, minkälaisia lapsen työt tulevat olemaan. *”Jos opettajalla on jonkinlaiset odotukset, minkä ikäisen lapsen töistä tahansa, että mitä tämä*

ryhmä tekee ja mikä on lopputulos, niin siinä mennään vikaan. Mitä vanhemmista lapsesta on kyse, sen todennäköisempää on, että opettajan odotukset täyttyvät. Mutta kyllä aina omat luulot karisevat. Ihmisten oma tekeminen on tärkeintä, eikä se mitä opettaja odottaa.”, kertoo taidekasvattaja vuosien kokemuksella.

On tärkeää, että lapsen työstä tulee hänen omannäköisensä. Siksi aikuisen rooli ei ole kertoa lapselle, kuinka työtä kuuluu tehdä. Tiettyjä asioita pitää kyllä opettaa ja odottaa lapsilta, mutta ne liittyvät enemmänkin taidekasvatuksen pedagogisiin tavoitteisiin. Kuitenkin lapsen luomukseen aikuinen voi korkeintaan auttaa lasta tekemään tarvittavat lisäykset, jos lapsi ei siihen itse kykene. Työ voi olla sillä tavalla yhteistyönä tehty, vaikkakin periaatteena tulee pitää sitä, että aikuisen tulee puuttua lapsen työhön mahdollisimman vähän.

Haastatteluissa selvisi, että kaikkein tärkeintä ohjaajuudessa on ohjaajan oma asenne, vahvuuksien hyödyntäminen, ihmisenä ja läheisenä oleminen sekä lasten kunnioitus. Hyötyä on myös pienten lasten ohjaamisessa siitä, että tietää lasten kehitysvaiheista ja -tehtävistä. Ohjauksen taustalta ei tarvitse löytyä mitään erityistä pedagogiikkaa, mutta monet taidekasvattajat ovat ottaneet vaikutteita Reggio Emiliasta. Reggio Emilia pohjautuu näkemykseen, jossa lasta kunnioitetaan suuresti ainutkertaisena yksilönä ja arvostetaan lasten uteliaista ja luottavaisista suhtautumista maailmaan. Päivähoidossa keskeistä siinä on, että lähdetään lapsen ehdoista. Jokaisessa lapsessa on suuret voimavarat ja ne saadaan käyttöön vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsen omat kokemukset, havainnot ja uteliaisuus sekä itsenäinen tiedon kokeminen aikuisen tukemana on tärkeää. Pedagogiikan tärkein työväline on pedagoginen dokumentointi ja tutkiminen. (Peltonen 2004, 132; Puurula 2012.) Reggiolaisuudessa on paljon hyviä asioita, joista kannattaa ottaa vaikutteita. Kuitenkin kannattaa lähteä omista lähtökohdista ja kokemusten kautta etsiä omaa ominaista tapaa toimia ohjata kuitenkin pitäen mielessä taidekasvatuksen periaatteet.

Ohjaajan työskentelyn tulee olla sekä innostavaa sekä rauhallista. Ohjaustapa muuttuu varmasti ohjauksen aikana sen mukaan, mitä lapsi tarvitsee. Aluksi motivointi ja iloinen asenne ovat tärkeitä, mutta työskentelyn aikana lapsi saattaa tarvita myös tilaa työskennellä itse. Lapselle ei saa jäädä myöskään sellainen olo, ettei hän ymmärrä tai osaa. Siksi ohjaajan kannattaa panostaa tarvittaessa siihen, että yhdessä voidaan miettiä, mitä tehdään.

Lasten kanssa työskennellessä kannattaa kiinnittää huomiota myös siihen, miten fyysisesti toimii lasten kanssa. On tärkeää, että ollaan lasten mukana tekemässä asioita, mielellään lasten joukossa. Katsekontakti ja lähekkäin olo on hyvin tärkeää. Ohjaaminen ei saa olla ylhäältä päin opettamista missään vaiheessa, vaan yhdessä tekemistä ja kokemista.

7.2.2 Toiminnan suunnittelu

Haastatteluiden mukaan suunniteltaessa kädentaitojen ohjaustuokiota ohjaajan täytyy huomioida hyvin monenlaisia asioita. Tämän vuoksi toiminnan hyvällä suunnittelulla ja valmistelulla on todella suuri merkitys, varsinkin jos ohjaajalla ei ole aikaisempaa kokemusta ja tietotaitoa lasten taidekasvatuksesta. Toiminnan suunnittelu lähtee siitä, että mietitään, mitä ollaan tekemässä. Tekeminen voi liittyä johonkin päiväkodissa olevaan yhteiseen teemaan tai se voi olla leikin tai sadun kautta uuteen materiaaliin tai tekniikkaan tutustumista. Toiminnalla tarvitsee kuitenkin olla jokin lapsen lähtökohdista suunniteltu punainen lanka, jotta lapsen kiinnostus pysyy yllä tuokion ajan niin toiminnan aloittamisesta sen lopettamiseen saakka. Samaakin asiaa tai teemaa voidaan käsitellä useammalla ohjaus kerralla, jos tekniikkaa ja toteutustapaa muuttaa, kunhan toiminnan aiheesta tehdään lapselle mieluinen ja kiinnostava.

Kun toimintaan on löytynyt ydin, täytyy miettiä, miten sen toteuttamiseen valitut tekniikat olisi mahdollisimman tarkoituksenmukaisia niin lapsen kehitys- ja taitotasoon nähden kuin siihen, mitä on tarkoitus oppia ja kokea. Toiminnan täytyisi olla riittävän haasteellista, mutta ei kuitenkaan niin vaikeaa, että lapsi ei halua eikä pysty keskittymään siihen. Pienten lasten ohjauksessa täytyy myös huomioida se, että toiminta on vaihtelevaa, kun tekeminen alkaa kyllästyttää. Esimerkiksi jos lapsi ei enää jaksa keskittyä piirtämiseen, saman teoksen tekeminen voi jatkua, vaikka peiteväreillä maalaamisella.

Seuraavaksi tulee miettiä toiminnan toteuttamisen tarvittavia puitteita. Välineiden ja materiaalien pitää olla turvallisia, myrkyttömiä, laadukkaita ja pieneen käteen sopivia. Myös esiliinat ja muut suoja-alustat kuuluvat työskentelyn varusteisiin. Tilan täytyy olla toimintaan soveltuva, rauhallinen eikä siellä saa olla mitään ylimääräisiä virikkeitä, jotka veisivät huomion muualle. Tilan pitäisi olla myös riittävän iso, jotta siellä mahtuisi tekemisen lisäksi tarvittaessa vaikka leikkimään. Lapsen työskentelyn ergonomia tulee myös huomioida. Kannattaako lasten työskennellä lattialla vai pöydän ääressä? Pienemmille lapsille voi olla ominaisempaa työskennellä tyynyn päällä lattialla, mutta tarkkuutta vaativat tehtävät kannattaa tehdä pöydän ääressä. Lisäksi toiminta kannattaa toteuttaa pienryhmissä. Mitä pienempiä lapsia toimintaan osallistuu, sitä vähemmän lapsia kannattaa tilanteeseen ottaa mukaan. Yksi tai kaksi lasta ohjaajaa kohden on riittävästi. Pienten lasten ohjauksessa täytyy huomioida myös heidän biorytminsä, ja mikä on lapselle sopiva työskentelytahti. Lapsen täytyy olla saanut tyydyttää perustarpeensa ensin, jotta hän pystyy ja saa keskittyä täysin siihen, mitä ollaan tekemässä.

Suunniteltua toimintaa kannattaa vaikka itse kokeilla ensin, jotta varmasti kaikki tarvittava tulee hankittua ja samalla testattua toimiiko kaikki. *”Tärkeintä on aina kokeilla kun rupee tekemään, koska käytännössä se ei aina mene niin kuin on ajatellut. Se on oleellista, että*

sitten kun lasten kanssa on, niin siitä ei tule sitä, eiku, eiku, eiku”, esittää eräs kasvattaja. Toiminnan suunnittelussa tulee myös huomioida se, että vaikka sen suunnittelisi kuinka lapsi-lähtöisesti, siihen monesti kuuluu jokin vaihe, jota lapsi ei pysty itse toteuttamaan. Silloin ohjaaja voi miettiä, tekeekö hän sen yhdessä lapsen kanssa vai jatketaanko toimintaa seuraavalla kerralla niin, että ohjaaja tekee tarvittavat lisäykset työhön tuokioiden välissä.

Toiminnan hyvällä suunnittelulla tulee huomioitua paljon toimintaa tukevia asioita, joita ei varmaankaan aluksi osaisi edes ajatella. Kun toiminta lisäksi on suunniteltu hyvin, se auttaa ehkäisemään mahdollisia tapaturmia. Kuitenkin kannattaa muistaa sekin, että ihan kaikkea ei voi suunnitella etukäteen, koska jokainen ohjauskerta on erilainen, riippuen tilanteesta ja niistä ihmisistä, jotka ovat siinä osallisina.

7.2.3 Ohjauskaari

Ohjaustuokio etenee aina loogisesti sen aloittamisesta lopettamiseen, mutta kuitenkin soveltaen lasten tarpeita ja lapsista kumpuavia asioita. Ohjauksen eri vaiheessa tulee kiinnittää huomiota ohjauksen ohjauksellisiin asioihin, jotka edesauttavat toiminnan sujuvuutta. Seuraavaksi käydään läpi niitä asioita, joita haastateltavat kokivat tärkeiksi ohjauskaareissa.

Toiminta kannattaa aloittaa aina rauhoittumisella, jotta lapset olisivat läsnä juuri sinä ja sitä varten, mitä ollaan tekemässä. Tämän jälkeen ohjaajalla on tärkeä rooli siinä, että lapset innostetaan ja motivoidaan mukaan työskentelyyn. Motivointina käy hyvin vaikka pienille lapsille soveltuva, aiheeseen liittyvä satu tai leikki.

Tämän jälkeen ohjaaja voi keskustella lasten kanssa aiheesta ja näyttää havainnollistavia kuvia, siitä mitä ollaan tekemässä. Tärkeintä kuitenkin on se, että lapset innostuvat ja ymmärtävät, mitä on tarkoitus tehdä. Ohjaajan oma innostuneisuus on myös yksi tärkeä osa lasten motivoinnissa.

Kun lapset ovat ymmärtäneet, mitä toiminnan tavoitteena on, heille tulee antaa vapaat kädet toteuttaa omia näkemyksiään. Kuitenkin pitää olla kokoajan läsnä siinä, mitä tapahtuu. Koska pienet lapset eivät jaksa keskittyä pitkään aikaan samaan, ohjaajan täytyy silloin tarjota uusia vaihtoehtoja jatkaa työskentelyä ja niiden pitää olla silloin valmiiksi mietittynä ja valmiina tarjottavaksi.

Työskentelyn aikana positiivisen palautteen anto on hyvin tärkeää. *”Tilanteessa lasta aina kehutaan kovasti. Heti kun tehdään, niin aina tehdään jotain hyvää ja makeata. Kaverit tekevät myös hienoa ja yhdessä nautitaan tekemisestä”*, yksi kasvattajista kuvasi. Jokainen lapsi tarvitsee yhtä paljon huomioida työskentelyssä.

Kun lapset ovat saaneet työnsä valmiiksi, niitä täytyy ihailla yhdessä. Niistä voidaan keskustella ja lapsia kannattaa kannustaa kertomaan töistään. Ohjaaja voi jopa kirjoittaa lasten ajatuksia ylös. Tuokion lopussa voidaan tehdä vielä myös jotain toiminnallista, esimerkiksi tähän voi varata jonkin yhteisen leikin tai sadun, jos aikaisemmin ei ole vielä leikitty tai luettu yhdessä.

7.2.4 Toiminnan arviointi

Hyvä mittari siihen, miten toiminnan onnistumista voi arvioida, on se miltä itsestä tuntuu. Toiminnan aikana lapsien työskentelystä näkee myös, oliko se mieluista ja kiinnostavaa. Paras palkka ohjaajalle varmaan onkin, jos lapset lähtevät tuokiosta hyvillä mielin ja innostuneina siitä, mitä olivat kokeneet. Aina asiat eivät siltikään suju, niin kuin ne oli kuvitellut eikä silloin kannata olla itseään kohtaan ylikriittinen. Reflektoimalla toimintaa, asioita voi aina kehittää. *”Kaikki ei aina mene ihan suunnitelmien mukaan, vaikka kuinka olisi ajatellut. Käytännössä lapsi voi suhtautua tai reagoida tai tehdä jotain ihan muuta mitä on ajateltu. Mutta sitä voi miettiä, miten lapset sen koki, oliko mieluista ja voisiko tehdä useammin tai onko se jotain, mitä pitäisi kehittää vielä vähän”*, yksi kasvattajista pohti.

Kokemus ja lapsien tunteminen tuo tietenkin myös varmuutta työskentelyyn. Kuten yksi pitkään alalla ollut haastateltava kertoikin, ikinä ei tule niin hyväksi, että kaikki sujuisi aina. Joskus työryhmässä kannattaakin keskustella asioista ja jakaa kokemuksia, koska muilta ohjaajilta saa varmasti vinkkejä siihen, kuinka joku on ratkaissut jonkun asian, jota itse on joutunut pohtimaan pidemmän aikaa.

7.2.5 Lopputulos

Lapsen tekemistä tulisi aina arvostaa. Tekeminen on prosessi, jonka voi tallentaa ja siitä tavallisesti jää muistoksi jokin lopputulos. Yleensä lapsen työt laitetaan seinälle esille hetkeksi, jonka jälkeen ne viedään kotiin. Kotiin vietäviä töitä kertyy joskus liiankin paljon, jolloin niiden yksilöllisyyttä ei jaksa aina arvostaa. Ohjaaja voisi kuitenkin miettiä, miten lapsi saisi vielä paremmin ilonhetkiä taidekokemuksestaan vielä sen jälkeenkin, kun työ on valmis. Varsinkin kädentaidoissa, tekemisestä jää konkreettisempi lopputulos kuin esimerkiksi liikunnasta ja musiikista. Näiden töiden tuotoksista voi tämän vuoksi nauttia vielä jälkeensäkin. Kaikkein parhaiten lapsen tekemistä voi arvostaa siten, että niitä laittaa asiaankuuluvasti esille. Kun lapsen työt ovat kauniisti ja tarkoituksenmukaisesti esillä, niistä saa mielihyvää pidemmäksikin aikaa, kun töitä ihastellaan ja esitellään muille.

Kaikki lasten tekemät työt ovat arvokkaita. Parhaiten ohjaaja näyttää lapselle arvostuksen sillä, että työt ovat esillä kauniisti niin, että lapsi pystyy katsomaan niitä omalta korkeudeltaan. Usein lasten töitä laitetaan esille koristeeksi aikuisen lähtökohdista, eli myös aikuisen korkeudelle. Tämä ei kuitenkaan palvele lasta. Lapsen pitäisi pystyä katsomaan omia töitään omista perspektiiveistään. Toinen asia, joka esille laitossa kannattaa huomioida, on se, kuinka työt ovat laitettu esille. Pienen lapsen riimustelustakin saadaan todella näyttäviä, kun töille piirretään vaikka tussilla kehykset tai työ asetellaan jonkin värillisen pohjan päälle.

Kaikkia valmiita töitä ei pysty tai kannatakaan laittaa esille. Joskus taidekasvatus on sellaista, josta ei synny edes konkreettista lopputulosta. Tällöin lapsen työskentelyä voi esimerkiksi valokuvata ja näitä valokuvia voi laittaa esille. Valokuvien kautta vanhemmatkin saavat paremmin kuvan siitä, mitä lasten kanssa on tehty. Samoin lapsellekin on tärkeää nähdä itsensä tekemässä ja siten palata niihin mukaviin muistoihin ja tunteisiin, mitä tekeminen tuotti. Yhdessä taidepäiväkodissa, jossa kävin tekemässä haastattelua, on kiinnitetty tähän työskentelytapaan erityisesti huomiota: *”Ollaan tavallaan käännetty kelkkaa siihen suuntaan, että sitä tulosta ei tarvitse viedä kotiin aina vaan, että dokumentoitaisiin sitä enemmänkin valokuvien ja se olisi sitten tavallaan se työn tulos.”* Tässä päiväkodissa valokuvat on saatu tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti käyttöön joka ryhmässä oleviin digitaalisiin kuvakehyksiin. Kuvakehykseen laitetaan suoraan kameran muistikortti, joka näyttää siinä olevat valokuvat automaattisesti diaesityksen tapaisesti. Tällä tavoin niin lapset kuin vanhemmat pääsevät näkemään yhdessä, mitä kaikkea päivän aikana on tehty.

Haastatteluissa selvisi, että dokumentointi on myös yksi asia, mitä kannattaa lapsen töistä laatia. Edellä selostettu valokuvaus on yksi hyvä tapa dokumentoida. Myös lasten töitä voidaan dokumentoida ja säilyttää esimerkiksi kasvunkansioon. Dokumentoinnissa olisi työn säilyttämisen lisäksi tärkeää kirjoittaa edes jokunen sana ylös siitä, mitä on tehty ja mahdollisesti jotain merkityksellistä lapsen tekemisestä, kuten lapsen kertomuksia tai sanomisia. Lasten tekemisen dokumentointi on kuin työkalu, jonka avulla lapsen kehitystä voi seurata.

7.3 Ideoita alle kolmevuotiaiden kädentaitojen taidekasvatukseen

Yksi opinnäytetyön sivutavoite oli saada haastatteluista ideoita pienten lasten kädentaitojen taidekasvatuksen toteuttamiseen. Sain tallennettua näitä ideoita runsaasi niin tutkimukseni haastatteluista mutta lisäksi myös opinnäytetyöni toimeksiantajalta. Nämä ideat on kirjattu tämän opinnäytetyön tuloksena syntyneeseen, Alle kolmevuotiaiden lasten käsityön taidekasvatus-oppaaseen, on liitteessä 2.

Olen jaotellut oppaassa ideoita erilaisten teemojen alle, koska niistä näkee myös samalla, mihin tekeminen suuntautuu ja minkälaisia tavoitteita niillä on. Tarkoitus ei ole kopioida ide-

oita suoraan, vaan muokata niitä oman lapsiryhmän ja omien tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi opas on tehty sähköiseen muotoon, jotta uusia ideoita saa tallentaa oppaaseen jatkossakin.

8 Johtopäätökset

Tässä luvussa kootaan yhteen opinnäytetyön tutkimustulokset vastaten tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön tulokset jakautuivat pääosin kahteen osaan eli kappaleiksi 7.1 ja 7.2. Ensimmäinen osa käsittelee, minkälaista alle kolmevuotiaiden taidekasvatuksen tulisi olla. Tässä osassa vastataan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli mitä tarkoittaa alle 3-vuotiaiden taidekasvatus sekä mitkä ovat sen konkreettisia tavoitteita. Näiden kahden tutkimuskysymyksen vastaukset näyttivät tutkimustulosten analyysissä sulautuvan toisiinsa, koska taidekasvatuksen luonne ja tavoitteet osoittautuivat hyvin yhteneviksi.

Kappaleessa 7.2, selvitetään ohjauksen osatekijöitä, jotka vastaavat kolmanteen tutkimuskysymykseen, eli miten alle 3-vuotiaiden käsityön taidekasvatusta voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta. Lisäksi kappaleessa 7.3 mainitut ideat, jotka löytyvät liitteenä 2 olevasta oppaasta, antaa pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukselliseen ohjaukseen konkreettisia malleja. Seuraavaksi kootaan vielä tiivistetysti tutkimuskysymysten vastaukset teoriaan tukien.

8.1 Mitä tarkoittaa alle 3-vuotiaiden taidekasvatus ja mitä tavoitteita sillä on?

Haastatteluiden mukaan pienten lasten taidekasvatuksen tulisi olla ensisijaisesti lapsen omaan kokemista ja tekemistä ja sen tulisikin olla taidekasvatuksen lähtökohta. Meidän tulisi antaa lapsille mahdollisuus toteuttaa itseään sen sijaan, että tarjoaisimme lapsille valmiita malleja siitä, kuinka työ ja tekeminen tulisi toteuttaa. Hakola, Laitinen ja Ovaska-Airasmaa (1991, 48) toteavat samaa, että kädentaitojen taidekasvatuksessa työn on oltava lapsen itsensä tekemä, jolloin lapselle annetaan mahdollisuus oppia luottamaan itseensä ja omiin kykyihinsä. Lapsi kokee tekemisen iloa silloin, kun hän saa itse tehdä, kokeilla ja tutkia sekä kokea onnistumisen iloa. Tärkeintä ei ole aina se, että syntyy jokin tuote, vaan ilo löytyy jo pelkästään toiminnasta, jossa omilla käsillä saa tehdä jotain, aivan omia juttuja. Toiminnallisuus on erittäin tärkeää työskentelyssä kolmevuotiaaksi asti. (Ruokonen ym. 2009, 51, 56-57.)

Pienten lasten taidekasvatuksen tulisi myös vahvistaa luovuutta. Haastateltavien mielestä luovuutta tulisi ruokkia ja tukea tarjoamalla lapselle erilaisia vaihtoehtoja, jotta lapsen luova ajattelu vahvistuisi ja voisi kulkea mukana nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka. Luovat taide-
muodot antavat lapselle tärkeää ”polttoainetta” tunne-elämän ja ajatusmaailman kehittymiseen. Luovuus vahvistaa myös itsetuntoa. Lapselle tulisi järjestää omia paikkoja luovaan toimintaan ja tarjota siihen materiaaleja ja välineitä. Tärkeää on rohkaista lasta luovaan toimintaan.

taan virittämällä ilmasto luovaksi. Lapsen pitää antaa olla erilainen, eikä muokkata kaikkia samaan kaavaan. (Aalto 2007, 173; Paju 2009.) Käden, kehon ja mielen taidot kulkevat käsi kädessä ja mitä varhemmin niiden kehittäminen aloitetaan, sitä laajempi on se kenttä, josta ammentaa aikuisena luovuuden aineksia kaikkialla olemisen ja pätemisen alueilla (Karppinen ym. 2000, 57).

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että taidekasvatusta tulisi toteuttaa pienille lapsille leikin ja monipuolisen tekemisen kautta ja siinä tulisi huomioida lapsen oma kokeminen, havainnointi ja aistiminen. Pentikäinen (2005, 31, 35.) toteaa myös, että oppimisesta tulee rikkaampaa ja monipuolisempaa, kun aikuinen hyödyntää lapsen kokonaisvaltaista tapaa aistia. Työskentelyn tulisi olla konkreettista, ja sen tulisi olla luonteeltaan kokeilevaa, prosessia painottavaa, tutkivaa ja aistimuksia tuottavaa. Elämyksellisyys luo siltoja työskentelyyn. (Ruokonen ym. 2009, 53; Rusanen & Torkki 2000, 45.)

Pienten lasten taidekasvatukseen tavoitteet liittyvät lapsen kasvun tukemiseen, omatoimisuuden ja arkipäiväisten tapojen harjoittamiseen, selvisi haastatteluista. Pentikäinen (2005, 29, 31-33, 35) tukee tätä samaa ajatussuuntaa ja toteaa, että lapselle ei tule vielä asettaa odotuksia lopputuloksesta vaan taidekasvatus toimii välineenä lapsen kokonaispersoonallisuuden kehityksessä. Taiteellinen toiminta kehittää lapsen karkea- ja hienomotoriikkaa, teknisiä taitoja ja valmiuksia. Muun ohella taide vahvistaa lapsen emotionaalista ja sosiaalista kasvua sekä kognitiivisia taitoja. Lisäksi onnistuneen taidekasvatuksen myötä, lapsen kulttuurinen identiteetti ja tuntemus vahvistuvat. Ruokonen ym. (2009, 59) lisäävät tuohon vielä, että kädentaitojen taidekasvatuksen tavoitteina on tekemisen ilon tuottaminen, käsientaidon kehittäminen, oivaltamisen ja ajattelun herättäminen sekä omien taitojen ja kehon ääri rajojen tutkiskelu.

Viimeisenä asiana haastateltavat toivat esiin, että taidekasvatuksen tavoitteena on oppia elämään ja toimimaan toisten ihmisten kanssa sekä arvostamaan omaa ja toisten ilmaisua. Pentikäinen (2005, 33) tähdentääkin, että oppimistilanne on sosiaalinen tapahtuma. Taiteellinen työskentely edistää vuorovaikutusta ja kommunikointia. Ryhmässä lapsi pystyy harjoitteluun oman ja muiden toiminnan arvostamista. Myös Karppasien ym. (2000, 56) ottaa kantaa sosiaalisuuden merkitykseen seuraavasti: vaikka pieni lapsi ei vielä leiki niinkään toisten kanssa, niin yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuuden alkeita voidaan opettaa. Yhdessä tekeminen ja kokeminen palvelevat leikin ja sosiaalisen yhteistyön kehitystä, jonka avulla lapsi tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön. Taidekasvatukselle luonteenomainen tutkiskelu ja havainnointi yhdessä kokoavat niin lapset kuin asiat yhteen.

8.2 Miten alle 3-vuotiaiden käsityön taidekasvatusta voidaan toteuttaa ohjauksellisesta näkökulmasta?

Tutkimuksessa selvisi, että ohjaajan ominaisuuksilla ja ohjaustavalla on väliä, jotta pienen lapsen taidekasvatustuokiosta tulee lapselle merkityksellinen. Ohjaajan tulisi olla positiivinen, innostunut, kannustava ja ennakkoluuloton ja hänellä tulisi olla ”kaikki langat käsissään” mutta samalla tarjota lapselle sellaiset puitteet, jossa lapsi voi turvallisesti ja mahdollisimman vapaasti toteuttaa itseään. Myös ohjaajan omien vahvuuksien hyödyntäminen koettiin haastatteluissa tärkeäksi. Hyvärinen (2010, 6) painottaa myös ohjaajan oman persoonan tärkeyttä kirjoittaessaan, että ohjaaja tuo väistämättä työtapansa, taitonsa, persoonallisuutensa, historiansa ja tunteensa esiin ohjatessaan. Ohjaajan ominaislaadut tulisi nähdä voimavarana, mutta reunaehtona hyvälle ohjaukselle on, että ohjaaja tunnistaa itsessään myös johtajuutta, innostuneisuutta, empatiakykyä, sosiaalista herkkyyttä, diplomatiaa, huumorintajua sekä soveltamis- ja houkuttelutaitoja. Kuvataidetoiminnalle tärkeää on hyväksyvä, lapsia kannustava ja innostava ilmapiiri (Hakkola ym. 1991, 69).

Haastatteluiden mukaan ohjauksen suunnittelulla on todella suuri merkitys ohjaustuokion onnistumiselle. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä paremmin tulisi ohjaukseen valmistautua. Suunnittelussa tulisi miettiä tuokion teema, ohjauksessa käytettävät tarkoituksenmukaiset tekniikat ja materiaalit sekä muut puitteet, joiden avulla ohjaustuokio mahdollistetaan. Kaiken pienille lapsille suunnitellun täytyy olla heidän kehitystasolleen sopivaa, lapsilähtöistä, turvallista sekä mielekästä. Hyvärinen (2010, 8) on samaa mieltä, että pohjatyötä ja alkuvalmisteluja ei koskaan voi tehdä liikaa, eikä niiden merkitystä voi koskaan liioitella. Toiminta tulee pyrkiä suunnittelemaan siten, että se on lapsilähtöistä, tavoitteellista ja monipuolista. Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty ja sen avulla voi varmistaa toiminnan laadun. Lisäksi ennakosuunnittelulla voi ennaltaehkäistä monia mahdollisia vaaratilanteita sekä loukkaantumisia. (Nuori Suomi ry 2012.)

Ohjauskaaren aikana tulisi haastateltavien mukaan kiinnittää huomiota siihen, millaisen tunnelman ohjaaja luo. Työskentelyn alussa lapset täytyy motivoida tekemiseen. Toiminnan edetessä lapsille tulee antaa tilaa ja mahdollisuuksia tekemisen toteuttamiseen ja muistaa motivoida lapsia kehumalla. Toiminnan lopussa töiden ihailu ja jakaminen on todella tärkeää, jotta lapsille jää positiivinen mieli tekemisestä. Ruokosen ym. (2009, 53) mukaan, kasvattajan tulee rakentaa ja tukea luovaa työskentelyä tietoisesti. Hänen tulee luoda oppimisympäristö ja ilmapiiri sellaiseksi, että lapsi pystyy rauhoittumaan, keskittymään ja sitoutumaan prosessiin. Yhtälailla rohkaisu kuin rauhallinen tila ja rakentavat vuorovaikutusmuodot ylläpitävät lapsen yksilöllisiä ratkaisuja. Aluksi tutut aloitusrutiinit luovat turvallisuutta ja ne jäsentävät huomattavasti lapsen ajattelua. Työskentelyn aikana kannustus ja toisaalta työrauha kohottavat ja antavat mahdollisuuden lapsille tehdä omanlaisiaan töitä. (Hakkola 1991, 48.) Yhteis-

ten töiden tarkastelutuokiot ovat lopuksi antoisia ja tärkeitä hetkiä lapsen itsetunnon vahvistajina ja toisaalta toisilta oppimisen kannalta. Lisäksi myönteisen palautteen saaminen on huomionosoitus lapselle ja sen ansiosta lapsen itseluottamus vahvistuu, ja lapsi tulee nähdyksi. (Pentikäinen 2005, 32.)

Haastatteluissa pohdittiin myös toiminnan arvioinnin merkitystä. Ohjaaja voi itse havainnoida, minkälainen tunnelma ohjauksessa oli, ja miten lapset suhtautuivat siihen. Aina on varaa kehittää omaa toimintaa ja sitä refleктоimalla ohjaaja pystyy kehittämään itseään ja omaa työtään. Hakolan ym. (1991, 70-71) mukaan tavoitteiden toteutumisen edellytys taidekasvatuksessa on aina lasten innostuminen. Taidekasvattajan tulee luottaa omaan arvioonsa lasten aidosta työskentelystä. Tekemisen aikana vallitseva innostuneisuus, väsymys, keskittyminen, tai lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet kertovat ohjaajalle olennaisia asioita siitä, kuinka tuokio on onnistunut, ja missä kohtaa on toimintaa tarpeellista kehittää.

Viimeinen ohjauksellinen näkökulma, jota haastatteluissa nousi melko yllättävästikin esiin, oli se, miten tärkeinä haastateltavat pitivät lasten töiden esilletuomista sekä dokumentointia. Lopputulos ei ole tärkein asia taidekasvatuksessa, mutta sen huomioiminen näyttää lapselle vielä tekemisen jälkeenkin, kuinka arvokkaana aikuiset pitää lasten tekemistä. Samaa mieltä ovat Hakola ym. (1991, 48, 72-73) sekä Rusanen ja Torkki (2000, 52), joiden mukaan tuloksilla on paljon merkitystä lapsen kuvalliselle kehitymiselle, vaikkakin työskentelyprosessi on se tärkein. Asettamalla työt esille kauniisti kaikkien nähtäville viestitetään lapselle hänen työskentelynsä hyväksymistä ja kunnioitusta. Myös lasten kuvien taltioiminen on taidekasvatuksen kehittämisen kannalta ensiarvoisen tärkeää, koska toisaalta lapsi oppii arvostamaan omaa ilmaisuaan ja toisaalta hän näkee vuosien varrella omaa kehittymistään. Töitä voidaan tallentaa esimerkiksi kansioon, josta lapsi voi aina uudelleen tarkastella ja näyttää toisille. Tämä auttaa häntä rakentamaan minuuttaan. Tallentaminen auttaa myös kasvattajia taidekasvatuksen suunnan löytämisessä. Aikuiselle säilytetyt kuvat antavat vihjeitä siitä, miten hän voisi edistää juuri tämän lapsiryhmän tai lapsen kehitystä.

8.3 Oppaan laadinta

Opinnäytetyön päämääränä oli kehittää opas alle kolmevuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen. Oppaan sisältö muodostui tutkimuksessa tärkeiksi osoittautuneista asioista eli tutkimustuloksista. Koin myös tärkeäksi, että oppaaseen on lisätty osio pienten lasten kehityksestä ja ominaispiirteistä, koska kuten tutkimustuloksista tuli ilmi, sen ymmärtäminen on perusta, jolle toiminta tulee suunnitella. Näistä asioista on siis koottu liitteenä 2 oleva opas, joka on tehty toimeksiantajan toiveen mukaisesti hyvin yksinkertaiseksi ja selkeäksi.

Oppaan on tarkoitus olla apuväline tilanteisiin, jossa halutaan helposti perehdyttää uusia kasvattajia, kuten sijaisia, taidekasvatuksen maailmaan. Oppaan on tarkoitus myös tuoda näkyväksi ja kirjoitetuksi niitä ajatuksia, jotka ovat olleet hiljaisena tietona kasvattajien ajatuksissa ja toiminnassa. Lisäksi oppaaseen on tallennettu haastatteluissa ilmi tulleita ideoita ja esimerkkejä siitä, kuinka kädentaitojen taidekasvatusta voidaan toteuttaa. Tarkoitus ei ole kopioida ideoita suoraan omaan toimintaan sellaisenaan, vaan niiden tulisi olla kipinöitä toiminnan ideointiin ja aiheisiin. Kuten aikaisemmin tutkimustuloksissa mainittiinkin, jokainen lapsi ja jokainen ryhmä ovat ainutlaatuisia, joten oppaassa olevia ideoita tulisi muokata sopiviksi ja juuri omaa ryhmän tarpeita vastaaviksi.

9 Pohdintaa ja arviointi

Opinnäytetyöskentely on ollut hyvin vaativaa ja voimia vievää mutta samalla antoisaa. Mielekästä työskentelystä on tehnyt se, että aihe on ollut minulle itselle hyvin mieluista ja kiinnostava. Toivonkin jatkossa, että voisin työskennellä varhaiskasvatuksessa taidekasvatuksen parissa.

Haastetta työskentelyyn loi oma aikataulu opinnäytetyön toteuttamiseen ja se, että aiheesta ei ollut saatavilla paljon täsmällistä teoretietoa. Kuitenkin onnistuin saamaan opinnäytetyön valmiiksi tavoitteideni mukaisesti, vaikka välillä tuntui, että aika ja voimavarat loppuu kesken. Tähän auttoi kuitenkin erityisesti se, että aikataulutin työskentelyni huolellisesti ja pidin siitä kiinni niin hyvin kuin mahdollista huolehtien samalla omasta jaksamisestani. Lisäksi tiedän omat vahvuuteni ja heikkouteni sekä tunnistan hyvin tapani työskennellä, minkä vuoksi pystyin hyvin ennakoimaan ja varautumaan etukäteen tuleviin haasteisiin.

Opinnäytetyö edistyi hyvin senkin vuoksi, että sain ohjausta kiitettävästi, aina kun sitä tarvitsin. Sain sovittua ohjaavan opettajan kanssa ohjausaikoja sopiviin kohtiin työskentelyni kannalta, jotta pääsin sujuvasti työssäni eteenpäin. Lisäksi tapasin toimeksiantajaa säännöllisin väliajoin, jonka vuoksi pystyin toteuttamaan opinnäytetyötä mahdollisimman asiakaslähtöisesti saaden samalla ohjausta ja tukea niihin asioihin, joihin sitä kaipasin.

Seuraavissa kappaleissa tarkastelen vielä opinnäytetyöni tavoitteideni saavuttamista, opinnäytetyössä ilmenneitä haasteita sekä tutkimuksen laatua ja luotettavuutta. Lopuksi olen laatinut lyhyen yhteenvedon opinnäytetyöstäni.

9.1 Tavoitteiden saavuttaminen

Opinnäytetyöni tutkimuksen pohjalta voidaan tulkita, että pienten lasten taidekasvatus on hyvin merkityksellistä ja se tulisi aloittaa mahdollisimman varhain. Onnistuin mielestäni hyvin

syventymään opinnäytetyössä pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukseen teorian tiedon ja alan ammattilaisten haastatteluiden avulla. Se, että pystyin näiden tietojen pohjalta laatimaan oppaan, joka toimii ohjeistuksena pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukseen, osoittaa jo sen, että tutkimuksen avulla saatiin laajasti tietoutta kyseisestä aiheesta. Opinnäytetyöni toimeksiantaja varmisti tätä käsitystä kertomalla minulle, että on tyytyväinen työskentelyyni ja oli itsekin löytänyt uusia näkökulmia työskentelyynsä opasta luettuaan, vaikka hän on pidemmän aikaan toteuttanut pienten lasten taidekasvatusta.

Opasta varten suoritettiin siis neljä teemahaastattelua, joiden tavoitteena oli vastata eritoten kolmeen pääkysymykseen. Nämä pääkysymykset on esitetty tämän opinnäytetyön alussa kappaleessa 2.3 sekä niihin on vastattu johtopäätöksissä. Haastattelut sujuivat suunnitelmien mukaan ja sain mielestäni niiden avulla vastaukset kysymyksiini. Positiivista oli, että haastattelurungon avulla vastauksissa tuli toivotusti ja erityisesti esiin ohjauksellinen näkökulma. Minusta opinnäytetyön haastatteluiden paras anti oli kuitenkin se, että alalla työskentelevien taidekasvattajien hiljainen tieto saatiin näkyväksi ja ennen kaikkea niistä syntyneen oppaan avulla tieto saadaan jaettavaksi.

Kehittämiskohdat opinnäytetyössä liittyvät enemmän teorian tiedon hankintaan. Sain mielestäni hyvin etsittyä suomenkielistä tietokirjallisuutta, mutta lisäarvoa opinnäytetyöhön olisi tuonut ulkomaalainen kirjallisuus. Kuitenkin hyväksyn tässä vaiheessa oman tietotaitoni sekä ajallisten resurssieni vuoksi sen, että en niihin nyt pystynyt paneutumaan. Minusta työni on minun näköiseni näin ja tulevaisuudessa minulla on mahdollisuus syventyä aiheeseen enemmän, kun minulla on siihen vielä paremmat valmiudet ja runsaammin aikaa.

Oman oppimisen kannalta tämä taival on ollut hieno kokemus. Vaikkakin minulla on aikaisempi kokemus opinnäytetyön tekemisestä, olen oppinut todella paljon erityisesti opinnäytetyöni aiheesta kuin myös ammatillisesta itsestäni. Olen aikaisemmin ohjannut hyvin paljon kädentaitoja päivähoitoon kentällä, mutta nyt vasta näen kokonaiskuvan ja sen kaiken potentiaalin, mitä kädentaidot voivat tarjota lapselle. Opinnäytetyön teko ja siitä saama tietous on kasvatanut minua ajattelemaan eri tavoin ja näkemään asioita uudessa valossa. Kai jopa voisi sanoa, että luova ajattelu on levinnyt tähänkin työskentelyyn ja tiedonjano on kasvanut entisestään. Toivottavasti tämä työ auttaa muitakin kasvattajia välittämään taidekasvatustietoutta eteenpäin ja lisäämään kiinnostusta sitä kohtaan. Opinnäytetyö antaa uutta tutkimushaastetta siihen, kuinka alle kolmevuotiaille lapsille voidaan toteuttaa ja ohjata myös muita taidekasvatusten osa-alueita.

9.2 Tutkimuksen laatu ja luotettavuus

Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta, eli esimerkiksi kahta henkilöä tutkittaessa kahdella eri tutkimuskerralla saadaan sama tulos. Tällöin reliaabelius liittyy tutkimuksen luotettavuuteen. Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius, eli pätevyys, joka tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi 2001, 184-186.) Lyhyesti sanottuna validiteetissa on kyse siitä, onko tutkimus perusteellisesti tehty, ovatko saadut tulokset ja tehdyt päätelmät "oikeita" (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). En kuitenkaan käytä tämän opinnäytetyön arvioinnissa käsitteitä reliaabelius ja validius, koska Hirsjärven ym. (2001, 184-185) mukaan reliaabeliuden ja validiuden käsitteistä luopuminen kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi olla viisasta, koska näitä käsitteitä käytetään yleensä mittaamisesta puhuttaessa. Käytän tämän vuoksi tässä yhteydessä opinnäytetyöni arvioimisessa käsitteitä laatu ja luotettavuus.

Tutkimuksen laatuun vaikuttavat aineiston keruu ja sen käsittely. Laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen sillä, että tehdään hyvä haastattelurunko ja huolehditaan, että tekninen välineistö on kunnossa. (Hirsjärvi ym. 2001, 184-185.) Minusta haastattelurunko onnistui oikein hyvin, koska sen avulla pystyi käsittelemään aihetta monipuolisesti. Haastattelurungon toimivuutta pohdin yhdessä ohjaavan opettajan kanssa ennen haastatteluiden suorittamista, minkä ansiosta sain sen muutettua sitä vielä toimivammaksi. Lisäksi valmistauduin haastatteluihin hyvin tarkistamalla, että ääninauhuri toimi odotetusti ja että minulla oli muukin välineistö kunnossa.

Haastatteluja suorittaessani kävin haastateltavien kanssa aluksi läpi, mitä tulen kysymään, joka selkeästi auttoi haastateltavia hahmottamaan, mistä haastatteluissa oli kysymys. Kuitenkin haastatteluja suorittaessani huomasin, että olisi ollut hyvä, jos haastateltavat olisivat saaneet haastattelukysymykset pohdittavaksi etukäteen. Tämä olisi antanut haastateltaville aikaa hahmottaa heidän mielessä olevaa hiljaista tietoa paremmin sanalliseen muotoon. Muutama haastateltava koki vaikeaksi selittää minulle ajatuksiaan ymmärrettävästi. Tämän vuoksi päätin tarjota jokaiselle haastateltavalle mahdollisuuden tarkentaa ja korjata litteroitua aineistoa lähettämällä sen heille sähköpostitse kommentoitavaksi. Kuitenkin vain kaksi heistä kommentoi haastattelua minulle jälkeenpäin.

Hirsjärven ym. (2001, 185) mukaan aineiston käsittelyn laatua parantaa haastatteluiden litterointi mahdollisimman nopeasti. Itse en kuitenkaan pystynyt litteroimaan aineistoa heti niiden toteutuksen jälkeen, mutta kuuntelin haastattelut samana iltana aina kun ne oli tehty tallentaen ne samalla tietokoneelle. Tämä auttoi minua pohtimaan ja jäsentämään aineistoa mielessä jo ennen litterointia ja aineiston käsittelyä, minkä vuoksi koen, että aineiston analyysiä oli hieman helpompi lähteä tekemään.

Hirsjärven ym. (2001, 185) esittää, että haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Jos tutkimuksen laadussa on kyseenalaisia seikkoja, haastatteluaineistoa ei voida todeta luotettavaksi. Minusta opinnäytetyöni laatuun liittyvät seikat ovat olleet melko positiivisia. Haasteluista saamat aineistot tukivat toinen toisiaan ja lisäksi teorian tieto vahvisti haastatteluista saamiani käsityksiä. Muutama asia tutkimuksessa kannattaa kyllä luotettavuuden kannalta huomioida. Ensimmäinen seikka on se, että olisivatko haastateltavien vastaukset olleet erilaisia, jos haastateltavat olisivat saaneet tutkimuskysymykset etukäteen. Annoin kuitenkin kaikille haastateltaville mahdollisuuden kommentoida vastauksia jälkikäteen ja kahden haastateltavan palautteen vuoksi uskon, että saamani aineisto oli hyvää, koska litteroinnissa ei ollut paljoa korjattavaa.

Luotettavuutta voisi miettiä vielä siltä kannalta, oliko haastateltavia siihen nähden tarpeeksi, jotta tutkimustuloksia voisi yleistää. Haastatteluja oli siis neljä, joista yhdessä oli kaksi haastateltavaa samanaikaisesti. Minusta neljä haastattelua antoi tarpeeksi aineistoa tutkimuskysymykseen vastaamiseen. Uskon kuitenkin, että jos haastateltavia olisi ollut enemmän, tutkimusaineisto olisi ollut monipuolisempi, erityisesti taidekasvatusten toteuttamisen ideoiden kannalta. Tästä huolimatta täytyy muistaa opinnäytetyöhön varattu aika ja resurssit, jotka olisivat varmasti ylittyneet, jos olisin tehnyt haastatteluja enemmän.

Tutkimustulosten pohjalta laadittua opasta on myös hyvä tarkastella. Koska uskon tutkimuksen onnistuneen laadukkaasti uskon, että haastatteluista lähtöisin olevat päätelmätkin ovat laadukkaita. Lisäksi johtopäätöksissä esittämiäni asioita tuki teoriakirjallisuudesta lähtöisin oleva tieto. Oppaan laadukkuutta ja luotettavuutta lisää myös se, että opasta testattiin toimeksiantajan avulla neljällä henkilöllä, joiden kommenttien perusteella opasta vielä korjattiin paremmaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi. Joka tapauksessa palaute oppaasta oli toimeksiantajan puolelta hyvin positiivista ja opasta pyrittiin kehittämään heidän palautteensa pohjalta vielä toimivammaksi.

9.3 Yhteenveto

Johdannossa esitettiin kysymys siitä, mikä on syy siihen, että aivan pienet lapset tuntuvat jääneen taidekasvatuksen ulkopuolelle. Opinnäytetyötä tehdessä huomasin, että syyt eivät ole yksiselitteiset. Ensinnäkin pienten lasten taidekasvatus ei ole ollut esillä suuremmin, ja sen vuoksi luulin, että taidekasvatus mielletään isommille lapsille kuuluvaksi. Havaitsin myös etsiessäni potentiaalisia haastateltavia, että paikat, joissa taidekasvatusta toteutetaan, olivat pääosin suunnattu yli kolmevuotiaille lapsille. Lisäksi haastateltavat kertoivat, että monilla tuntuu olevan käsitys, että pienet lapset eivät kykene vielä omaan luovaan työskentelyyn niin, että he ymmärtäisivät siitä jotain.

Kuitenkin opinnäytetyöni osoittaa sen, että aivan pienetkin lapset voivat nauttia taidekasvatuksesta ja siitä seuraa heille todella paljon myönteisiä vaikutuksia. Toivon, että tämä opinnäytetyö saa muutkin vakuuttuneeksi siitä, että taidekasvatus on tarpeellista ja sitä on mahdollista toteuttaa myös aivan pienien lasten kanssa. Toivon myös, että opas antaisi rohkeutta ja välineitä lähteä toteuttamaan taidekasvatusta, koska meillä kasvattajilla on kuitenkin siihen valmiudet omista lähtökohdistamme. Haluan lopuksi vielä jättää ajatuksen Hakkolan ym. (1991, 3) sanoin: ”Avaimet lasten luovan kasvun tukemiseen ovat meidän käsissämme, pitääkäämme ovet avoinna!”

Lähteet

- Aalto, S. 2007. Luovuusterapiat hoitomuotona. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasman julkaisu 106/2007.
- Brotherus, A., Hasari, A. & Helimäki, E. 1990. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hakkola, K., Laitinen, S & Ovaska-Airasmaa, M. 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Helenius, A., Karila, K., Munder, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja Kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Hyvinkään taidepäiväkodit. 2012. Ilona. Viitattu 30.1.2012. <http://taidepaivakodit.com/ilona>
- Hyvärinen, A. 2010. Tsemppiä ohjaajalle: Opas harrasteryhmien ohjaajalle. Vantaa: Opinto-keskus Kansalaisfoorumi.
- Ihmekoneen varhaiskasvatussuunnitelma. 2009. Hyvinkään taidepäiväkodit. Word-tiedosto.
- Karppinen, S. & Salovalta, H. 2000. Käden taidot - taaperoiden tilkut, puupalikat, romut ja aarteet. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Oy Finn Lectura.
- Kurkela, R. 2004. Teemahaastattelu. Tilastollinen tiedonkeruu -verkko-oppimateriaali. Virtual statistics. Tilastokeskus. Viitattu 19.4.2012. <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. n.2012. Kasvu ja kehitys. Tietokulma. Vanhempainnetti. Viitattu 22.2.2012. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/
- Nuori Suomi ry. 2012. Suunnittelen liikuntaa. Eväitä ohjaamiseen. Viitattu 25.4.2012. http://www.suunnittelenliikuntaa.fi/NuoriSuomi/Evaita_ohjaamiseen/nuorisuomi/Suunnittelu/
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytikäinen, H., Lyytikäinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy
- Paju, R. 2009. Lasten luovuuden tukeminen. Lasten ja nuorten taito- ja taideaineiden ohjaaminen ja opettaminen. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu. Oppimateriaali. Powerpoint esitys.
- Peltonen, H. 2004. Kasvattajana sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa. Helsinki: Tammi.
- Pentikäinen, L. 2005. Kuvataidekasvatuksen poluilla. Teoksessa Sassi, P. & Tarkkonen, T. 2005. Lapsi ja taide: Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki : Cultura Oy.
- Pietilä, E-M. 2011. Varhaisiän taidekasvatus on kokemuksia, elämyksiä ja riemua. Verkkolehti. Lappilainen.fi. Julkaistu 19.5.2011. Viitattu 6.2.2012. <http://www.lappilainen.fi/etusivu/varhaisian-taidekasvatus-on-kokemuksia-elamyksia-ja-riemua.html?p4=5>

Puurula, L. 2012. Reggio Emilia ja Reggio Emilia -pedagogiikka. Suomen Reggio Emilia -yhdistys ry. Viitattu 18.4.2012. <http://www.reggioemilia.ws/>

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Rusanen, S. & Torkki, K. 2000. Minusta jää jälki. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Oy Finn Lectura.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 25.1.2012. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Stakes. 2009. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 26. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelurunko.....	46
Liite 2 Opas alle kolmevuotiaiden kädentaitojen taidekasvatukseen.....	48

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Haastatteluajankohta:

Haastattelu paikka:

Esitiedot haastateltavasta:

Nimi?

Koulutus?

Nykyinen ammatti?

Mitä työnkuvaasi kuuluu?

Saako nimeäsi käyttää opinnäytetyössäni?

Oletko ohjannut alle 3-vuotiaille kädentaitoja taidekasvatuksellisesti?

Taidekasvatus käsityössä:

- Miten määrittelet taidekasvatuksen?
- Millaisia periaatteita siihen liittyy?
- Miksi taidekasvatus on tärkeää lapselle?
- Miten lapsi nähdään taidekasvatuksessa? (ihmiskäsitys)
- Miten taidekasvatus eroaa askartelusta tai muusta käsityöstä, jota päiväkodeissa yleensä toteutetaan?

Taidekasvatus (kädentaitojen) alle 3-vuotiailla:

- Mitä on alle 3-vuotiaiden taidekasvatus?
- Miten sitä voidaan toteuttaa?
- Mitä tulisi huomioda alle 3-vuotiaiden kanssa?
- Minkälaiset aiheet ja teemat ovat hyviä alle kolmevuotiaiden kädentaidoissa?
- Millaisia kädentaidon menetelmiä kannattaa käyttää alle 3-vuotiaiden kanssa?

Kädentaitojen taidekasvatuksen ohjaus

- Kuinka alle kolmevuotiaiden lasten (kädentaitojen) taidekasvatusta suunnitellaan?
- Mitä tavoitteita on alle 3-vuotiaiden käsityön taidekasvatuksen ohjauksessa?
- Miten alle 3-vuotiaita motivoidaan työskentelyyn ja pidetään motivaatiota yllä?
- Minkälainen tila on hyvä ja kuinka se tulisi järjestää?
- Minkälaisia perusedellytyksiä/ominaisuuksia ohjaajalla täytyy olla?
- Mikä on ohjaajan rooli työskentelyssä?
- Minkälainen ilmapiiri tulisi luoda alle kolmevuotiaiden taidekasvatuksen ohjauksessa?
- Täytyykö lapsille asetta jonkinlaisia rajoja/sääntöjä työskentelyyn? Minkälaisia?

- Ohjatessasi alle 3-vuotiaiden taidekasvatusta, onko sen taustalla tai nojaako se johonkin pedagogiikkaan?
- Miten kädentaitojen taidekasvatusta arvioidaan? (Lasten sekä omaa työskentelyä, että lopputulosta?)
- Voitko ideoida tai kertoa yhden tai useamman menetelmän tai ohjaustilanteen alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen, jota voisin käyttää suunnittelemani oppaan idea osuudessa?

Alle kolmevuotiaiden lasten käsityön taide- kasvatus

– opas kasvattajille

Laatinut opinnäytetyönä Jaana Rusanen

Hyvinkään taidepäiväkodit

Laurea AMK

Tämä opas on tehty opinnäytetyönä sosiaalialan koulutusohjelmassa Laurean ammatikorkeakoulussa Hyvinkäällä. Työn tilasi Hyvinkään Taidepäiväkotit Ilona. Työn tavoitteena on johdattaa tällä selkeällä ja yksinkertaisella oppaalla varhaiskasvatuksen alueella toimivia taidekasvatukselliseen kädentaitojen ohjaukseen alle 3-vuotiaille lapsille.

Opas on koottu kahden taidepäiväkodin sekä kahden alle 3-vuotiaiden lasten taidekasvatuksen piirissä työskennelleen taidekasvattajan haastatteluiden perusteella. Koska alle kolmivuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatuksesta ei ole vielä tarjolla paljoa suomenkielistä kirjallisuutta, haastatteluiden avulla saatiin näkyväksi kaikkein parhaiten ammattilaisten ajatuksia ja toimintatapoja tämän oppaan muodossa. Toivottavasti opas antaa eväitä ja uutta tarmoa kädentaitojen taidekasvatuksen toteuttamiseen!

Mitä kädentaitojen taidekasvatus on alle 3-vuotiaille lapsille?.....	4
Pienten lasten kehitys ikä vuosittain	5-6
Ohjaajuus.....	7
Ohjaamisen muistisäännöt.....	8
Ohjaamisen Osatekijät: suunnittelu.....	9
Ohjauksen osatekijät: Ohjauskaari.....	10
Lopputulos.....	11
Ideoita kädentaitojen taidekasvatukseen.....	12-22
Lisää tietoa ja ideoita pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukseen.....	23

Mitä taidekasvatus on alle kolmevuotiaille lapsille?

➤ Luovuuden vahvistamista

Luovuuden avulla lapset oppivat, että asioita voi tehdä ja käsitellä eri tavoin.

Kun pienen lapsen omaa ilmaisua arvostetaan jo pienestä lähtien, se ruokkii luovuutta kouluikään ja siitä edemmäksi saakka.

➤ Tekemisen monipuolisuutta

Pienille lapsille kaikki pedagogiset ja tavoitteelliset asiat täytyy piilottaa leikinomaiseen ja mielekkääseen tekemiseen.

Elämyksellisyys on tärkeää: Muista lapsen oma havainnointi, aistiminen ja koeleminen!

Tekemisen vaihtelevuus ja eri taidekasvatuksen alueiden sekoittaminen keskenään takaavat monipuolisuuden.

➤ Lapsen omaa kokemista ja tekemistä

Lopputuloks ei ole tärkeintä vaan itse tekemisen prosessi.

Lapsen täytyy saada kokea ja olla osallisena itse tekemisessä!

Tekemisen täytyy olla mieleistä ja tarjota lapselle erilaisia mahdollisuuksia oman näkemyksen ja itsensä ilmaisun toteuttamiseen.

Taidekasvatus ei saa olla tiukasti rajattua, vaan lapselle pitää antaa mahdollisuus nauttia niistä kokemuksista, joita hän saa toteuttaessaan omaa ajatusmaailmaa.

➤ Yhdessä kasvamista

Opetellaan elämään ja toimimaan toisten ihmisten kanssa sekä arvostamaan omaa ja toisten ilmaisua.

➤ Pedagogisesti tavoitteellista

Pienten lasten taidekasvatuksen tavoitteet liittyvät ihan arkipäiväisiin asioihin ja erilaisten normien ja tapojen opettamiseen.

Tavoitteita suunniteltaessa täytyy huomioida lapsien yksilölliset tarpeet ja kehityshaasteet.
Pienen lapsen kehityksen kannalta sopivin lähtökohta kädentaitojen tekemiseen on erilaiset muodot ja värit.

Pienen lapsen kehitys

Ensimmäinen ikävuosi

Aivan pieni lapsi tarvitsee pysyviä ihmissuhteita ja säännöllistä arkea, jossa huolehditaan lapsen perustarpeista (kuten uni, ruoka, puhtaus, ulkoilu). Arjessa lapsi kaipaa rakkautta, hellyyttä ja hyväksyntää sekä turvallisia rajoja. Suurin piirtein samoina toistuvat arjen rutiinit ovat pienelle lapselle tärkeitä.

Pienillä lapsilla on havaittu jo puolen vuoden iästä lähtien kognitiivisia toimintoja kuten päättelyä ja ongelmanratkaisua. Lisäksi lapsen ajantaju, turvallisuuden tunne ja muisti kehittyvät. Kasvu on varsin monitahoista, kun liikkeet, esinehavainnot sekä puhumisen valmiudet kehittyvät voimakkaasti.

Pieni lapsi pyrkii ilmaisemaan itseään sekä vuorovaikutukseen muiden kanssa, jo ennen puheen kehitystä. Aluksi vuorovaikutus on näköhavaintoihin ja kosketukseen perustuvaa. Lähellä pitäminen, hellä koskettaminen, sively ja pajailu edistävät lapsen kehitystä. Pieni lapsi ilmaisee myös omia tunne- ja tarvetiloja itkulla, hymyilemällä ja ääntelemällä sekä kokonaisvaltaisella liikehinnällä. Vähitellen vuorovaikutukseen tulee mukaan osoittaminen, liikkeet, eleet, katseen kohdistaminen ja ääntely.

Noin vuoden iässä lapsi alkaa osoittaa kiinnostusta myös muita lapsia kohtaan. Kaiken oppimisen ja erityisesti puheilmaisun edellytys on vuorovaikutus ja kanssakäyminen muiden kanssa. Aikuinen voi käyttää vuorovaikutuksessa apuna loruja, lauluja ja musiikkia.

Ensimmäisenä ikävuotena lapsen fyysinen kasvu on huimaa, jotka antavat valmiuksia liikkumiseen. Liikunnallinen kehitys etenee yleensä päästä jalkoihin: lapsi oppii päänsä hallinnan ennen alavartalonsa hallintaa. Toisaalta kehitys etenee keskialueelta reunoille: lapsi hallitsee keskivartaloaan ennen kuin hän hallitsee raajojaan. Lapsella kehittyy ensiksi suurten lihasten hallinta, ns. karkeamotoriikka, ja sen jälkeen pienten lihasten hallinta, ns. hienomotoriikka.

Puolen vuoden iästä lähtien lapsi harjoittelee usein esineiden käsittelyä, istumista sekä paikasta toiseen liikkumista ryömien ja kontaten. Lapsi siis tutkii ympäristöään. Noin vuoden ikäisenä tarttumisote tarkentuu ja lapsi voi nostaa pieniäkin esineitä pihtiotteella. Tässä ikävaiheessa lapset nousevat myös pystyyn ja pyrkivät liikkumaan tukea vasten. Lapsella on luontainen halu kokeilla erilaisia liikunnallisia taitoja vaikka hänellä ei ole niihin vaadittavia taitoja. Tätä vanhemman ja kasvattajien kannattaa tukea, koska lapsi oppii uusia asioita parhaiten, kun hän harjoittelee niitä omatoimisesti siinä vaiheessa, kun hänellä on siihen halu ja valmius.

Toisesta ikävuodesta kolmanteen vuoteen

Toisella ja kolmannella ikävuodella olevat lapset elävät tutkimuksesta ja luovuudesta nauttien varsinkin mielikuvituksesta. Erityisesti kävelemään oppiminen johdattavaa lapsen uudennaisiin leikkeihin, jossa lapsi on kuin tutkimusmatkailija, joka haluaa tutustua ympäristönsä uusiin ulottuvuuksiin. Hän tarvitsee jo turvallisuutensaakin vuoksi uudennaisia sääntöjä ja rajoja, joita hän vasta yrittää oppia ymmärtämään. Siksi lapsi ei useimmiten ole tahallaan tottelematon. Kuitenkin ollessaan lähempänä kahta ikävuotta lapsi testaa myös omien tekojensa vaikutusta ja hakee rajoja mitä voi tehdä ja mitä taas ei.

Taaperoikäisen sosiaalinen tietoisuus on paljon monimuotoisempaa kuin vauvaikeisen. Myös empatian tunteet alkavat voimistua vastavuoroisessa kanssakäymisessä. Kuitenkin terveiden tämänikäisten lasten sisäinen elämä on täynnä ristiriitaisia tunteita ja tarpeita. Niihin kuuluvat itsenäisyys ja riippuvaisuus, ylpeys ja häpeä, viha ja voimakas rakkaus jne. Tämän vuoksi emotionaalisen turvallisuuden luominen on tärkeää ja haastavaa.

Toisen ikävuoden aikana kehittyvät esinetoinnot ja puheen oppiminen. Tämän ikäiset lapset alkavat ryhmitellä tavaroita luokkiin ja tunnistavat symboleita. Lapsi alkaa myös muistaa paitsi juuri tapahtuneita asioita vähitellen myös menneitä tapahtumia. Hän alkaa ymmärtää lisäksi sellaisia käsitteitä kuten koko, pituus ja korkeus. Tämä elämänvaihe onkin täynnä tutkimista, kyselyä ja yritystä löytää tapahtumien, esineiden ja asioiden merkityksiä. Lapsen kysymyksiin onkin tärkeä vastata sekä keskustella erilaisista asioista ja lukea yhdessä kirjoja, katsella kuvia, lorutella ja runoilla.

Kahden ikävuoden jälkeen lapset oppivat käyttämään puhetta välineenä vuorovaikutukseen. Lapsi alkaa myös toisella ikävuodella usein matkia leikeissään. Lapsi ei vielä jaksu keskittyä leikkiin kauan yhtäjaksoisesti. Lapsi nauttii toisten lasten seurasta, ei kuitenkaan osaa leikkiä vielä varsinaisesti yhdessä, vaan ennemminkin vieretysten omia leikkejään. Itsekeskeisyys kuuluu tähän ikävaiheeseen, ja lapsen on vielä vaikea ymmärtää erilaisia syy–seuraussuhteita. Lähestyessään 3-vuotispäiväänsä lapsi pystyy jo jonkin verran paremmin tunnistamaan, tiedostamaan ja ottamaan huomioon toisten tunteita.

Lapsen ollessa noin kaksivuotias sorminäppäryyden ja silmän ja käden yhteistyön ansiosta lapsi osaa rakennella palikoilla melko taitavasti. Lapsi nauttii askartelusta, kuten muovailusta ja maalaamisesta ja osaa piirtää kynällä jo ympyrän. Vähitellen lapsi haluaa harjoitella myös saksilla leikkaamista ja isojen helmien pujottelemisen lankaan alkaa sujua jo ennen kolmea ikävuotta.

Myös liikunnalliset taidot kehittyvät huimaa vauhtia. Lasten väliset synnynnäiset ketteryyserot tulevat selvästi esiin. Liikkuminen ja kävely ovat jo varmaa, ja lapsi osaa hieman juostakin ja kävellä portaita ylös tasa-askelin. Lapsi pystyy sekä potkimaan että heittämään palloa. Osa lapsista nauttii erityisesti jumppailusta ja musiikin mukana tanssimisesta. Leikkipuistossa on mukavaa harjoitella kehittyviä taitoja esim. kiipeilytelineissä.

Lähteet: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Helenius, Karila, Munder, Mäntynen & Siren-Tiusanen. 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita ja Nurmi, Ahonen, Lyytikäinen, Lyytikäinen, Pulkkinen & Ruoppila. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys.

Ohjaajuus

Toiminnan ohjaajalla on hyvin merkittävä rooli siinä, minkälaisen tunnelman hän tuokioon luo. Pienten lasten kanssa työskennellessä **ohjaajan täytyy olla** positiivinen, hieman lapsenmielinen, iloinen, innostunut ja kannustava sekä avoin ja uskoa siihen mitä tehdään.

Lapsi tarvitsee ohjaajalta lämpöä, läheisyyttä, empatiaa, sympatiaa, turvaa, kehuja arvostusta ja kannustusta.

Ohjaajalle hyötyä pienten lasten ohjaamisessa on, että tietää lasten kehitysvaiheista ja – tehtävistä sekä siitä, että tuntee lapset joiden kanssa työskentelee. Oma harrastuneisuus sen tekemisen parissa, jota tehdään, on plussaa.

Ohjaajan ei kannata luoda ennakkokuvia siitä, minkälaisia lapsen työt tulevat olemaan. On tärkeää, että lapsen työstä tulee hänen omannäköisensä! **Siksi ohjaajan rooli ei ole** kertoa lapselle mikä on oikea tapa ja kuinka työtä kuuluu tehdä. Tiettyjä asioita pitää kyllä opettaa ja odottaa lapsilta, mutta ne liittyvät enemmänkin taidekasvatuksen pedagogisiin tavoitteisiin.

Kaikkein tärkeintä ohjaajuudessa on ohjaajan oma asenne, hänen omien vahvuuksien hyödyntäminen, ihmisenä ja läheisenä olominen sekä lasten kunnioitus.

Ohjaamisen muistisäännöt:

Kuva 1 Ohjaajien ja lasten yhdessä tekemisen ja kokemisen riemua

- *Ohjaajan tapa työskennellä ja olla muuttuu ohjauksen aikana, riippuen siitä missä kohdin ohjauskaarta ollaan ja mitä lapsi tarvitsee. Aluksi motivointi ja iloinen asenne ovat tärkeitä, mutta työskentelyn aikana lapsi saattaa tarvita myös tilaa työskennellä rauhassa.*
- *Lapselle ei saa jäädä sellainen olo, ettei hän ymmärrä tai osaa. Siksi ohjaajan kannattaa panostaa tarvittaessa siihen, että yhdessä voidaan miettiä, mitä tehdään.*
- *Lasten kanssa työskennellessä kannattaa kiinnittää huomiota myös siihen, miten fyysisesti toimii lasten kanssa. Ohjaaminen ei saa olla ylhäältä päin opettamista missään vaiheessa, vaan yhdessä tekemistä ja kokemista. Mene siis lasten keskuuteen ja heittäydy tekemiseen mukaan!*
- *Katsekontakti ja lähekkäin olo on hyvin tärkeää.*

Ohjauksen osatekijät: suunnittelu

Toiminnan hyvällä suunnittelulla tulee huomioitua paljon toimintaa edesauttavia asioita, joita ei varmaankaan aluksi osaisi edes ajatella. Lisäksi kun toiminta on suunniteltu hyvin, se auttaa ennaltaehkäisemään mahdollisia tapaturmia.

Kuva 2: 1-4-vuotiaiden lasten keppihevoseja. Keppihevosten teko toteutettiin niin, että pienimmätkin pystyivät tekemään oman hevosen. Teossa käytetty kierrätysmateriaaleja.

Huomioi **toiminnan suunnittelussa** seuraavia asioita:

- *Mieti mikä on ohjauksen teema/punainen lanka, joka on lapselle mieluisa ja kiinnostava*
- *Mitkä tekniikat soveltuvat toiminnan toteuttamiseen, taidekasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja erityisesti lapsen kehitys- ja taitotasoon? Toiminnan täytyisi olla riittävän haasteellista, mutta ei kuitenkaan liian vaikeaa!*
- *Huomioi toiminnan puitteet eli materiaalit, välineet, toimiva tarkoituksen mukainen tila, ryhmän koko, sopiva aika työskennellä. Soveltuvatko ne pienille lapsille? Kaikki täytyy olla ehdottomasti turvallisia!*
- *Muista, että toiminnan tulee olla vaihtelevaa, jotta pienen lapsen kiinnostus pysyy yllä.*
- *Kokeile itse ensin, onko suunnitelmasi toimiva. Silloin näet parhaiten, puuttuuko jotain ja toimivatko kaikki välineet ja materiaalit suunnitellusti.*

Ohjauksen osatekijät: Ohjauskaari

Toiminnan aloitus

Toiminta kannattaa aloittaa aina rauhoittumisella, jotta lapset olisivat läsnä juuri siihen, mitä ollaan tekemässä. Tämän jälkeen ohjaajalla on tärkeä rooli siinä, että lapset innostetaan ja motivoidaan mukaan työskentelyyn. Motivointina käy hyvin vaikka pienille lapsille soveltuva, aiheeseen liittyvä satu tai leikki.

Tämän jälkeen ohjaaja voi keskustella lasten kanssa aiheesta ja näyttää havainnollistavia kuvia siitä mitä ollaan tekemässä. Tärkeintä kuitenkin on se, että lapset innostuvat ja ymmärtävät, mitä on tarkoitus tehdä. Ohjaajan oma innostuneisuus on myös yksi tärkeä osa lasten motivoinnissa.

Työskentely

Kun lapset ovat ymmärtäneet, mitä toiminnan tavoitteena on, heille tulee antaa vapaat kädet toteuttaa omia näkemyksiään. Kuitenkin pitää olla kokoajan läsnä siinä mitä tapahtuu. Koska pienet lapset eivät jaksa keskittyä pitkään aikaan samaan, ohjaajan täytyy silloin tarjota uusia vaihtoehtoja jatkaa työskentelyä ja ne pitää olla silloin valmiina mietittynä ja valmiina tarjottavaksi.

Työskentelyn aikana positiivisen palautteen anto on hyvin tärkeää. Ohjauksen aikana lasta tulisi aina kehua kovasti: Heti kun tehdään, niin aina tehdään jotain hyvää ja makeata. Kaverit tekevät myös hienoa ja yhdessä nautitaan tekemisestä! Jokainen lapsi tarvitsee yhtä paljon huomioida työskentelyssä.

Tuokion lopetus

Kun lapset ovat saaneet työnsä valmiiksi, niitä täytyy ihailla yhdessä. Niistä voidaan keskustella ja lapsia kannattaa kannustaa kertomaan töistään. Ohjaaja voi jopa kirjoittaa lasten ajatuksia ylös. Tuokion lopussa voidaan tehdä vielä myös jotain toiminnallista, esimerkiksi siihen voi varata jonkin yhteisen leikin tai sadun, jos aikaisemmin ei ole vielä leikitty tai luettu yhdessä.

Toiminnan arviointi

Hyvä mittari siihen, miten toiminnan onnistumista voi arvioida, on se miltä itsestä tuntuu. Toiminnan aikana lapsien työskentelystä näkee myös, oliko se mieluista ja kiinnostavaa. Itsestään voi olla ylpeä, jos lapset lähtevät tuokiosta hyvillä mielin ja innostuneina siitä mitä olivat kokeneet.

Kannattaa muistaa, että kaikki ei aina mene ihan suunnitelmien mukaan, vaikka kuinka olisi ajatellut. Käytännössä lapsi voi suhtautua, reagoida tai tehdä jotain ihan muuta, mitä on ajateltu. Aina voi kuitenkin miettiä, miten lapset kokivat tuokion, oliko mieluisaa ja voisiko sitä tehdä useammin tai onko se jotain, mitä pitäisi kehittää vielä vähän. Toiminnan reflektointi on tärkeää!

Kokemus ja lapsien tunteminen tuo tietenkin myös varmuutta työskentelyyn. Ikinä ei kuitenkaan tule niin hyväksi, että kaikki sujuisi aina. Joskus omassa työryhmässä kannattaa keskustella asioista ja jakaa kokemuksia, koska heiltä saa varmasti vinkkejä siihen, kuinka joku on ratkaissut jonkun asian, jota itse on joutunut pohtimaan pidemmän aikaa.

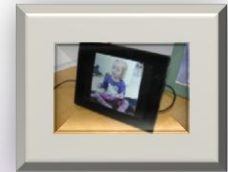
Lopputulos

Arvosta lapsen tekemistä laittamalla hänen työnsä lopputulos esille näin:

- lapsi pystyisi katsomaan niitä omalta korkeudeltaan
- laita työt kauniisti näytille, piirrä työhön vaikka tussilla kehykset tai aseta se jonkin värillisen pohjan päälle
- esitele työt jotenkin, tee töiden yhteyteen vaikka seloste siitä, mitä työt ovat ja miltä niiden tekeminen tuntui lapsista ja mitä lapset ovat niistä sanoneet

Työskentelystä voi ottaa myös valokuvia, jotka voi laittaa esiin samoin kuin valmiita töitä.

- Kaikkia valmiita töitä ei pysty tai kannatakaan laittaa esille.
- Valokuvien kautta vanhemmatkin saavat paremmin kuvan siitä, mitä lasten kanssa on tehty.
- Lapselle on myös tärkeää nähdä itsensä tekemässä ja siten palata niihin mukaviin muistoihin ja tunteisiin, mitä tekeminen tuotti.
- Jos valokuvia ei halua tulostaa näytille, niitä voi esitellä vaikka digitaalisesta valokuvakehyksestä

Muista dokumentointi!

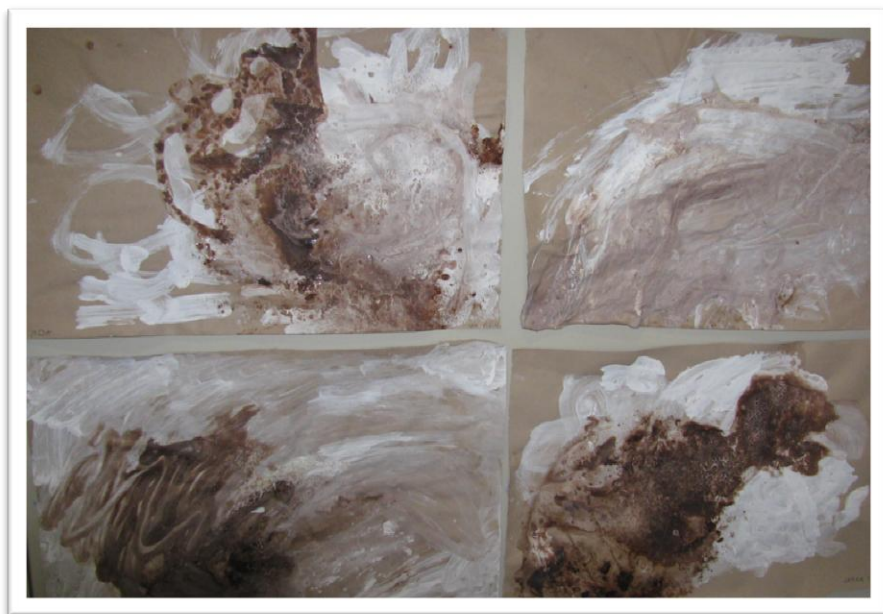
- Lasten töitä voidaan dokumentoida ja säilyttää esimerkiksi kasvunkansioon
- Säilyttämisen lisäksi tärkeää kirjoittaa edes jokunen sana ylös siitä, mitä on tehty ja mahdollisesti jotain merkityksellistä lapsen tekemisestä, kuten lapsen kertomuksia tai sanomisia

Alle kolmevuotiaiden lasten kädentaitojen taidekasvatukseen suunnattuja vinkkejä ja ideoita

Tähän osioon on koottu opinnäytetyön haastatteluissa ilmi tulleita ideoita ja haastattelupaikoissa käytettyjä kädentaitojen taidekasvatus tuokio esimerkkejä.

Leikitään teoksilla

1. ”Tarina eläväksi”: Tuokion aluksi voidaan lukea mielikuvitusta herättämään jokin satukirja, jossa on kohderyhmälle mieluisia hahmoja ja mukava tarina. Tämän jälkeen hahmot herätetään eloon piirtämällä, maalaamalla tai muovailemalla vaikka savesta. Samaa teemaa voi jatkaa useammalla kerralla rakentamalla hahmolle ympäristö, esimerkiksi koti. Kokonaisuus rakentuu pikkuhiljaa ja lopuksi lapset voivat leikkiä teoksen kanssa.
2. ”Kodin rakennus”: Suurista pahvilaatikoista on helppo tehdä yhdessä lasten kanssa hienoja koteja. Laatikoita voidaan yhdistää erilaisiksi ja eri teemoilla sisustetuiksi huoneistoiksi. Jokainen huone voidaan sisustaa vaikka eri värillä ja sinne voidaan viedä tietynvärisiä elementtejä, kuten kankaita, tyynyjä ja lasten omia piirustuksia. Lapset voivat piirtää laatikoihin ikkunoiden ja ovien paikat, mutta aikuisen tehtävänä on aukaista ne saksilla tai katkoterveitsellä. Kodit voivat jäädä tämän jälkeen lapsien omiin leikkeihin.
3. Värillisiä tiloja voidaan rakentaa ilman isoja laatikoita väliaikaisesti myös vaikka pöytien tai tuolien alle. Pöydän päältä voidaan asettaa erivärisiä lakanoita tai verhoja laskeutumaan seiniksi. Tällä tavalla voi tehdä vaikka ison tunnelin, jossa seinien värit vaihtelevat (esimerkiksi väriopin mukaisesti). Erilaiset kohdevalot väritilan ulkopuolelta tehostavat lasten värikokemusta, kun he pääsevät seikkailemaan tilan sisällä.

Kuva 3 Näissä värikylpy taideteoksissa on käytetty värin lisäksi kaakaokiisseliä.

4. "Värikylvyt": Värikylpyjä voidaan toteuttaa perinteisten maalien sijaan elintarvikkeilla, kuten marjoilla, kiisseleillä ja soseilla. Näin lapsi saa kokonaisvaltaisen elämyksen kylvystä, koska pystyy käyttämään kaikkia aistejaan työskentelyssä, erityisesti värien mais-
tamista. (Kuva 3.)
5. "Kuulamaalaus": Tämä on tekniikka, joka ei vaadi lapselta tiettyä ikää eikä taitotasoa. Tekemiseen tarvitaan jokin laatikko, esimerkiksi kenkälaatikko on todella hyvä, paperi, erivärisiä maaleja ja kuulia. Teipataan laatikon pohjaan paperi pienillä teippipaloilla, jotta se pysyy paikallaan. Seuraavaksi pyöritetään kuulat väreissä ja tiputellaan paperin päälle laatikkoon. Toinen vaihtoehto on laittaa pienet väritipat suoraan paperille ja asettaa kuulat niiden päälle. Tämän jälkeen lapsi saa kallistella laatikkoa ja ihastella ja kummastella kuulista syntyvää jälkeä. Samalla tekniikalla voidaan tehdä myös käpymaalausta, jolloin kuulien sijaan käytetään käpyjä. Myös muita luonnonmateriaaleja voidaan kokeilla, niistä syntyy paperille myös erilaisia jälkiä ja muotoja.

Kädentaitojen taikaa

1. "Vesiväreileikit": Lasten kanssa voidaan tehdä värikokeita isoihin kirkkaisiin maljoihin. Ohjaaja värjää vettä aluksi, esimerkiksi pääväreiksi. Tämän jälkeen laitetaan isoihin maljoihin kahta pääväriä, jolloin niistä sekoittuu välivärejä. Lapset saavat ihastella ilmiötä ja samalla he saavat muiston värien sekoittamisesta.

Vinkki: Oma havainnointi ja leikkiminen ovat pienelle lapselle hyvin tärkeitä asioita taidekasvatuksessa. Itse tekeminen voi olla vain hyvin pieni osa koko kokonaisuutta. Myös vaihtelu tekemisessä on tärkeää, mutta samaakin asiaa voidaan tehdä useammin jos niiden välissä on taukoa.

2. Värien sekoittamista toisiinsa vedessä voidaan tehdä usealla muullakin tavalla. Esimerkiksi iso lasipurkki täytetään lämpimällä vedellä ja sinne laitetaan erivärisiä jääkuutioita, kuten keltainen ja sininen. Kun värikuutiot sulavat, syntyy veteen uusi väri. Tällä tavalla lapsille voi luoda ihania taianomaisia hetkiä ja se saattaa auttaa heitä muistamaan jatkossakin, että keltaista ja sinistä sekoittamalla tulee vihreää.
3. ”Vahaliitu-vesiväriyöt” ensin piirretään öljyliidulla paksummalle paperille/kartongille ja sitten maalataan päälle vesivärillä. Niistä töistä tulee aina kauniita ja värejä voi tarjota vaikka jonkun teeman mukaisesti (esimerkiksi talven värin ja kesän värin). Samaa tekniikkaa voi soveltaa myös kynttilällä. Kun kynttiläntalilla ensin piirtää paperille ja sen jälkeen laveeraa vesivärillä päälle, kuva ilmestyy taianomaisesti paperille.

Tutkitaan ympäristöä

1. ”Yhteinen väriasetelma”: Lasten kanssa voidaan etsiä aluksi ympäristöstä tiettyjä värejä (ulkoa tai sisältä). Tämän jälkeen samanvärisistä asioista ja esineistä tehdään asetelma. Asetelma voi olla irrallinen, joita ihastellaan ja ihmetellään yhdessä hetken aikaa ja otetaan siitä mahdollisesti kuva. Asetelma voidaan myös kiinnittää yhtenäiseksi työksi esimerkiksi liimaten paperille ja ripustaa näyttille.
2. ”Luonnon maalaus”: Luontoa on mukava tutkia ja sieltä pystyy ottamaan paljon vaikutteita ja ideoita sekä poimimaan materiaaleja itse työskentelyyn. Mahdollista on myös maalata

Vinkki: Pienille lapsille kannattaa tarjota paljon asioita, joita he voivat tunnustella ja muovata. Massat ovat eri tuntuksia ja niistä jää selkeä kolmiulotteinen tuotos ihasteltavaksi. Erilaiset myrkyttömät muovailumassat ovat hyviä, mutta ne ovat melko kalliita. Savi, taikataikina ja paperimassa ovat edullisempia ja ne toimivat hyvin pientenkin lasten kanssa. Myös muita turvallisia käsillä työstelläviä materiaaleja kannattaa kokeilla, vaikka yhteistyönä lapsen kanssa.

luontoa, esimerkiksi kiviä, hiekkaa tai talvella lunta, kuhan muistoa, että materiaalit ovat ympäristöystävällisiä.

3. "Tutkitaan taidetta": Ympäröivää taidetta kannattaa myös käyttää hyväksi. Erilaisten taidekirjojen tutkimisen jälkeen, joissa on väriä satuhahmoja ja erilaisia muotoja, voidaan kokeilla tehdä samanlaista. Myös toisten lasten tai lapsille suunnattua taidetta voi käydä ihastelemaan näyttelyissä. Katseltaessa teoksia ja taidekirjoja, voidaan piilottaa puheeseen asioita, jotka liittyvät kuvataiteeseen esimerkiksi sommittelu ja rytmi. Pikkuhiljaa tällaiset sanat ja termit tulevat lapselle tutuksi.
4. "Pajunoksamaalaus" Hauska ja erilainen tapa työskennellä on aluksi tehdä lasten kanssa kävelyretki luontoon ja poimia sieltä pajunoksia mukaan. Seuraavaksi työskentely jatkuu pajunoksien maalaamisella jonka jälkeen oksalla hakataan sen jälkiä paperille. Aikuisen kannattaa näyttää pienemmälle lapselle ensin esimerkiksi, mitä on tarkoitus tehdä.

Muotoilu ja muovaaminen

1. "Paperimassa kivet": Pienen lapsen omat massatyöt ei tarvitse olla esittävää. Tärkeintä on mielekäs työskentely ja siitä saatu kokemus. Lapsi voi muovata vaikka kiviä ensin rypyttämällä paperia, jonka päälle pyöritetään ja hierotaan vaikka savea tai paperimassaa. Sitten kun tekeleet ovat kuivuneet, maalataan kivennäköiseksi.

Kuva 4 Nämä savipainannat ovat tehty päiväkotia Venlantuvassa
Tuusulassa

2. Käsien huovutus onnistuu myös pieniltä aikuisen kanssa yhteistyönä. Sukkahousun sisällä villan työstäminen onnistuu pieniltäkin, koska villa pysyy kasassa ja sitä voi hieroa helpommin. Työskentely kannattaa jakaa niin, että aikuinen huovuttaa kuumassa vedessä (vesi on liian kuumaa lapsen sormille), ja lapsi kylmässä. Se on tavallaan yhteistyö.
3. "Kortteja savipainannalla": Erilaisia kortteja on helppo toteuttaa leimasintekniikalla niin, että kaulitaan ensin savipohja laatta litteäksi. Seuraavaksi lapset saavat piirtää laattaan tikulla ihan mitä tahansa kortin aiheeseen liittyvää. (Pienillä lapsilla piirustuksista tulee tietenkin sellaista abstraktia taidetta.) Tämän jälkeen laatta maalataan (pullopeitevärit sopivat hyvin) ja painetaan paperille. Saveen piirretty kuva painautuu maalauksena paperille. Kun ottaa useampia vedoksia, kuva rupeaa tarkentumaan. Näistä painotöistä voi tehdä vaikka kortteja tai taulun. (Kuva 4)

Vinkki: Lasten töistä ja työskentelystä kannattaa aina ottaa kuvia. Eräs päiväkotia on esimerkiksi tehnyt lasten töistä otetuista valokuvista joulukortteja, joita lasten vanhemmat ovat saaneet tilata itselleen.

Kuva 5 Taidepäiväkoti Konstissa tehty paperimassa kissa, jolla on kanaverkosta tehty runko.

Vinkki: Suunniteltaessa askartelua, jota ollaan tekemässä koko ryhmän kanssa, kannattaa samaa tekniikkaa muokata niin, että pienimmätkin pääsevät osallistumaan siihen. Pienempien lasten osuus voi olla myös jotain muuta työskentelyä, esimerkiksi esivalmistelua, kuten työn pohjan maalaamista. Pienten osuus ryhmätyössä ei tarvitse olla siis yhtä isoa tai näyttävää kuin isompien lasten osuus, tärkeintä on kuitenkin se, että hekin saavat osallistua ja tehdä oman osansa yhteiseen työhön!

Ryhmässä tehtävät yhteiset työt

1. Lasten kanssa voidaan yhdessä tehdä isompiakin projekteja esimerkiksi kanaverkon päälle. Aikuiset ensin muovaavat kanaverkosta jonkun muodon/olennon. Tämän jälkeen lapset saavat repiä paperia ja sanomalehtiä, joita on liisteröity ja aseteltu kanaverkon päälle. Lopuksi työ maalataan ja koristellaan yhdessä. (Kuva 5)
2. ”Yhteinen maisema”: Lapsiryhmänä voidaan tehdä yhteinen maiseman vaikka päiväkodin ilmoitustaululle. Projekti voi olla pidempiaikainenkin, joten työtä voidaan tehdä silloin kun siihen on aikaa. Teosta voidaan myöhemmin muuttaa vaikka vuodenaikojen mukaan tai siihen voidaan lisätä lasten keksimiä asioita. Pienemmät lapset aloittavat maiseman työstämisen maalaamalla pape-reita eri väreillä, jotka löytyvät luonnosta. Maalaamisen voi toteuttaa vaikka ulkona ja samalla kiinnittää lapsen huomiota kyseisiin väreihin. Kun pienemmät ovat saaneet maalattua tarpeeksi erivärisiä papereita, isommat lapset saavat repiä niitä suikaleiksi, opetellen samalla repimistekniikkaa. Tämän jälkeen lapset liimaa-vat suikaleita isolle tausta paperille aikuisen opastuksella niin, että siihen muodostuu luonnon maisema (esimerkiksi puita, vettä tai-vas jne.) Lapset saavat kuitenkin toteuttaa omaa näkemystään sii-tä huolimatta, että aikuinen opastaakin työskentelyä. Maisemaan voidaan lisätä myös vaikka lasten omia satuja. Lapsia voidaan sa-duttaa ja sadut voidaan kirjoittaa ja liimata maiseman puihin vih-reiksi lehdeksi. Maisemaa voidaan työstää mitä mielikuvitukselli-simmin asioin, lähtökohtana kuitenkin lapsen oman maailman ja näkemyksen toteuttaminen.

Kuva 6 Tämä akvaarioprojekti tehtiin Hyvinkään taidepäiväkodeissa ja se oli noin kuukauden kestoinen.

3. "Akvaarioprojekti": Jos päiväkodin ikkuna kaipaa piristystä, siihen voidaan rakentaa yhdessä kiva ja mielenkiintoinen akvaario. Ensinnä lapset piirtävät kaloja paperille, jotka ohjaaja leikkaa irti. Lapset saavat asettaa omat kalansa ikkunaan, jonka jälkeen ikkuna tötötetään vaahtomuovi sienien avulla muuten pullopitevärillä sinisen eri sävyksi, mutta niihin kohtiin, missä on lapsen kaloja, jää tietenkin kalan muotoisia kurkistusaukkoja. Tämän jälkeen tutkitaan erimuotoisia, -värisiä ja -näköisiä kaloja kirjoista. Lapset saavat seuraavaksi piirtää piirustuskynillä omanlaisia kaloja ja värittää (caran d'ache) vahaliiduilla ja maalata kalat vielä vesiväreillä. Sen jälkeen ohjaaja leikkaa ja laminoi kalat. Jokainen lapsi saa ripustaa omat kalansa teipillä siimaan ja asettaa akvaarioon haluamaansa paikkaan. Akvaarioon voi tehdä myös lehtiä. Niitäkin voi aluksi tutkia kirjoista. Sitten maalataan pullopiteväreillä paperia vihreän eri sävyillä, jonka jälkeen jokainen lapsi piirtää erimuotoisia lehtiä maalatuille papereille. Sen jälkeen aikuinen jälleen leikkaa ja laminoi lehdet. Lapset teippaavat omat lehtensä vihreään villalankaan, josta tulee lehdille "oksat". Lapset saavat taas asettaa itse oksat akvaarioon haluamaansa paikkaan. Lopuksi akvaarion pohjalle voi istuttaa pieniin purkkeihin ohraa. (Kuva 6)

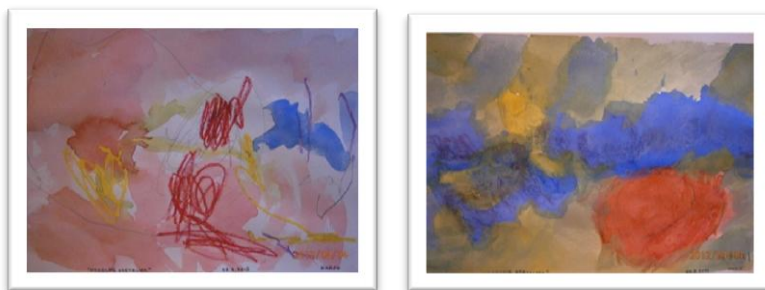
Vinkki: Pienille lapsille ominaista on lähteä työskentelemään ympyrän muodosta sekä väreistä. Kun ympyrä onnistuu muovaamalla tai piirtämällä, sille voidaan lähteä työstämään jokin muu asia, kuten keltaisesta ympyrästä aurinko tai punaisesta pallosta leppäkerttu. Kuvat auttavat lasta tekemään havaintoja siitä, mitä asioita lisäämällä pallon muotoon, tekee siitä jonkin muun esineen tai asian. Lapsen huomio kannattaa kiinnittää tällaisiin yksityiskohtiin, koska mitä enemmän lapsi tietää asiasta, jota tul- laan työstämään, sitä paremmin hän pystyy sitä jäljittelemään.

Lähtökohtana muodot

1. "Savisen leppäkertut": Työskentelyn voi aloittaa tutkimalla ensin kirjoista leppäkertun muotoja, värejä, pilkkuja ja jalkoja. Seuraavaksi lasten kanssa voidaan leikkiä leppäkerttuja (liimata lasten selkään mustia pilkkuja kartongista). Tämän jälkeen leppäkerttujen teko alkaa pyörittämällä pallot (valko)savesta, joiden vatsanaluset "litataan" savialustaa vasten tasaisiksi. Leppäkerttujen jalat tehdään makkaratekniikalla ja pilkut punasavesta. Märän savityön voi myös maalata esim. pullopeiteväreillä ja pilkut pienellä viiveellä (kun edellinen maalikerros on ensin ehtinyt hieman kuivua). Työskentelyä voidaan jatkaa tekemällä leppäkertulle paperialusta joka maalataan. Eli lapset maalaavat suihkupullolla kastellut märät paperit (vahva, imukykyinen paperi) itse valitsemillaan värillä. Paperin kuivuttua "leppis" siirrettiin paperin päälle ja liimataan yhdessä lapsen haluamaan kohtaan.
2. "Eriväriset ympyrät": Tutkitaan yhdessä erivärisiä ympyröitä ja mietitään miltä ne näyttävät. Esimerkiksi, mitä vihreä ympyrä voisi symboloida tai mikä se voisi olla. Näitä asioita voidaan sitten yhdessä tutkia kuvin tai niitä voidaan tuoda esille tunnusteltaviksi ja muulla tavalla aistittaviksi. Vihreitä asioita voi olla muun muassa rypäleet ja päärynät ja niitä voidaan lopuksi maistellakin.

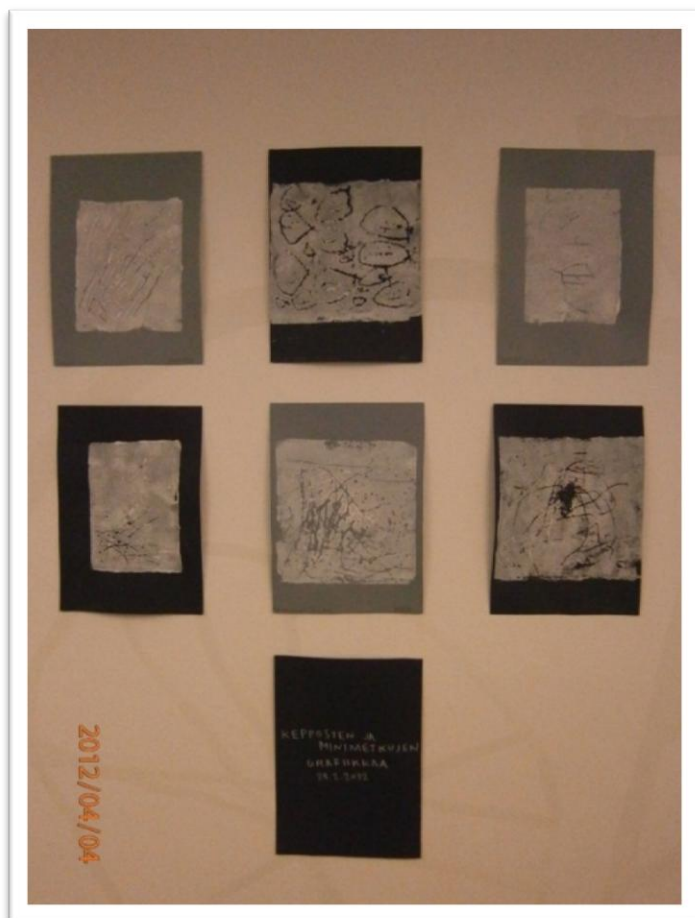

Kuva 7 Näiden tomaattien teossa on käytetty piirustusliijykynää, vahaliituja ja peitevärejä.

Kuva 8 Hyvinkään taidepäiväkotien 1-3-vuotiaiden hedelmä asetelmia josta löytyy omenia, viinirypäleitä ja banaaneita. Työssä on käytetty piirustusliijykyniä, vahaliituja ja vesivärejä.

3. "Kolme tomaattia": Taiteen tekemisen lisäksi, voidaan samalla harjoiteltu laskemista, muodon tekemistä, värittämistä ja maa-laamista. (Kuva 7.)
4. "Hedelmä asetelma": Lapset pääsevät tutustumaan hedelmiin. Niitä voidaan katsella, haistella ja maistella taiteilun lomassa. (Kuva 8.)
5. "Pienten lasten riimustelut" Pienten lasten ensimmäiset kuvalliset työt ovat riimusteluja. On merkittävää arvostaa myös näitä töitä, vaikka ne olisivatkin vain muutama viiva paperilla. Riimusteluita kannattaa dokumentoida, koska niistä näkee hyvin selvästi lapsen kehityksen prosessin. Näiden töiden esille laitto on myös tärkeää ja kun niitä laitetaan kauniisti esille (esimerkiksi työn ympärille kehykset), se on taidetta.
6. Erilaisilla leimasimilla saadaan painettua helposti kauniita muotoja niin paperille kuin kankaallekin. Esimerkiksi äitienpäivänä tai ystävänpäivänä voidaan painaa eri väreillä kortteihin sydänmuotilla. Myös puolitetuista hedelmistä saa kauniita muotoja aikaiseksi.

Kuva 9 Hyvinkään Taidepäiväkodeissa toteutettuja perhepotretteja solumuovipainannalla.

7. "Minun perheeni": Lapset saavat piirtää solumuoville tikulla oman perheensä kuvan. Tämän jälkeen solumuovipohjaan töpötetään vaahtomuovisien avulla valkoista pullopeiteväriä ja teos painetaan kartongille.(Kuva 9)

Erilaisten materiaalien sekoittaminen

1. "Materiaalien tutkiminen": Paperin päälle voidaan laittaa erilaisia materiaaleja ja niitä voidaan yhdessä tunnustella. Samalla voidaan miettiä, miltä asiat tuntuvat. Tarkoituksena on käsitellä lapsen kanssa sanastoa siitä, miltä jokin tuntuu: "sileä, karhea, röpelöinen jne."
2. "Pehmoeläimet" Tähän kollaasityöhön tarvitaan tapetteja, nappeja, puolikkaita puuhelmiä, jäätelötikkuja, piipputrasselleita ja liimaa (Eri Keeper). Lapset saavat piirtää valkoisille papereille tai tapettien taakse pehmoeläimen pään, vatsan ja korvat (jotka aikuinen leikkaa irti). Sitten jokainen lapsi saa "koota" pehmoeläimensä oman valmiin taustamaalauksensa päälle. Silmiksi ja kuonoiksi tulevat napit ja puuhelmet ja jaloiksi jäätelötikut tai piipputrasselit

Kuva 10 "Puupöllöjä" Hyvinkään Lasten ja nuorten taidekeskuksen päiväkodeille suunnatussa pajassa tehty 3-vuotiaan työ "kissaleijona".

Kuva 11 Hyvinkään Lasten ja nuorten taidekeskuksen päiväkodeille suunnatussa pajassa tehty 3-vuotiaan työ "kissaleijona".

Vinkki: Pienet lapset eivät jaksakaan keskittyä yhteen asiaan kovin kauaa. Työskentelyyn kannattaa ottaa mukaan myös muita välineitä ja materiaalia mitä voidaan tarjota lapselle sitten, kun ensimmäinen asia on käsitelty. Työskentelystä kannattaa tehdä vaihtelevaa ja monipuolista. Tuokion loppuksi voidaan vaikka vielä leikkiä ja tehdä jotain yhdessä

3. "Puupöllöt" Pöllön kehona käytetään puulevyä, johon villan, nappien ja tekoturkiksen avulla rakennetaan siivet silmä ja nokka. (Kuva 10.)
4. Aina ei tarvitse piirtää ja maalata paperille. Vaihtelua työskentelyyn saa kun maalaa vaikka piirustushuovalle. Tähän tarkoitukseen käy hyvin Rahmqvistin combi paint maali jonka päälle voi piirtää Rahmqvistin silky crayon väreillä. (Nämä värit on todettu hyvin toimiviksi.) Työtä voi koristella vielä liimaamalla siihen nappeja. (Kuva 11.)

Lisää tietoa ja ideoita pienten lasten kädentaitojen taidekasvatukseen:

Internet:

Kulttuurisen virkistystoiminnan verkkolehti: <http://www.curec.net/>

Kulttuuriopas pienten lasten vanhemmille: www.mllseinajoki.fi/wp-content/uploads/2010/05/kulttuuriopas.pdf

Kirjallisuutta:

Hakkola, K., Laitinen, S & Ovaska-Airasmaa, M. 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Helenius, A., Karila, K., Munder, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY

Hyvärinen, A. 2010. Tsemppiä ohjaajalle: Opas harrasteryhmien ohjaajalle. Vantaa: Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Itkonen, S. 2011. Taidekuvien äärellä; Katso, koe, jaa. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Oy Finn Lectura.

Sassi, P. & Tarkkonen, T. 2005. Lapsi ja taide: Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki : Cultura Oy.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Alle kolmevuotiaissa lapsissa piilee valtavasti potentiaalia ja luovuutta. Taiteellinen tekeminen antaa mitä parhaimman kasvualustan lapsen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle, jota tapahtuu eritoten varhaislapsuudessa. Taidekasvatuksessa on ylipäätään kaikkea oppimista tukevia tekijöitä, joilla on kauaskantoisia vaikutuksia. Siksi se tulisikin aloittaa mahdollisimman varhain.

Taidekasvatus ei pyri siihen, että lapsista kasvatettaisiin taiteilijoita, eikä se myöskään ole ”tähtitiedettä”, jota voi harjoittaa vaan elitistinen joukko. Taidekasvatus on osa varhaiskasvatusta. Se on taide-elämyksistä nauttimista ja niiden kautta oppimista. Pienen lapsen kohdalla taidekasvatus on tutkimista, aistimista ja leikkimistä arjen, biologisen rytmin sekä lapsen ehdoilla. Miksi emme antaisi mahdollisuuksia ja rikastuttaisi pienen lapsen arkea näillä asioilla, joka samalla rakentaa ja vahvistaa lapsen omaa minuutta?

Tässä oppaassa ohjeistetaan kasvattajia kädentaitojen taidekasvatuksen maailmaan ja annetaan vinkkejä sen toteuttamiseen. Nyt rohkeasti ohjaamaan taidekasvatusta myös pienille lapsille!